

**МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«СОШ№ 2 г. Шали» ШАЛИНСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА**

ПРИНЯТА
на заседании Педагогического совета
(Протокол № 1 от «26» 08 2023г.)

УТВЕРЖДЕНА
приказом директора
(Приказ № ____ от «26» 08 2023г.)

Рабочая программа
Начального общего образования
учебного предмета
«Чеченская литература»
(1-4 класс)

Учитель: Цакаева Л.В.

КХЕТОРАН КЕХАТ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметехула (предметан дакъа «Ненан мотт а, ненан маттахь йешар а») йолчу программийукъадогIу кхеторан йоза, Iаморан чулацам, дешаран предметан кхочушдан лору жамIаш, тематически планировани.

Кхеторан йозано гойту йукъара Iалашонаш а, предмет Iаморан декхарш а, ткъа иштта чулацам къасторан некъаш а, коьртачу тематически дакъойн маххадор а, «Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» дешаран предметан дешаран планехь йолу меттиг а.

Программо шерашца билгалбо дешаран предметан чулацам а, дешархой «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан гIирсашца Iаморан а, кхетош-кхиоран а, кхиоран а методически коьрта стратегиш а.

Хила леринчу жамIаша йукъалоцу дешаран берриге а муьрехь хила деза личностни и, метапредметни а жамIаш а, ткъа иштта дешаран хIора шеран предметни жамIаш а.

Тематически планированехь буьйцу программин чулацам билгалдаьхначу чулацаман дакъошца, гIуллакх кхочушдаран характеристика схьайобьллу, хIара йа важа тема Iаморехь лелор пайде долу некъаш а, кепаш а йовзуйту.

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт бу, оьрсийн маттаца цхьаьна Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу гIуллакхо дика хьелаш кхуллу и мотт Iалашбан а, кхион а. I-4-чу классашкахь «Ненан мотт а, ненан литература» а предметан декъехь хьобхуш йу ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар, иза тIехъажийна йу дешархойн кхетаман-довзаран, хьасене хиларан, исбаьхьаллин-эстетикин таронаш кхион а, гIиллакх-оьздангаллин мехала болу хьежамаш кхолла а, бер нохчийн къоман културина тIеозон а.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» предмет – гуманитарин дешаран коьртацех цхьа предмет йу, цо адам кхиаран кхетаман а, гIиллакх-оьздангаллин а тIегIа билгалдо. Литературин дешаро гIо до йешаран а, литература талларан а мехалла а ша кхидIа кхиарехь мел ладаме ду хууш а, шена хетачун бух балон а, барта а, йозанца а шена хетарг охьадилла хууш а волу йешархо кхион а; хIара дуьне а, кху дуьненахь ша а вовзаран гIирс санна, йешар оьшуш хила а, стеган а, йукъараллин а йукъаметтигаш шера хилийта а.

Программо йукъалоцу кхеторан йоза а, предмет дIалацаран хила лерина жамIаш а, предметан чулацам а, программин хIора дакъа Iамон лерина долу сахьташ билгал а дохуш, тематикин планировани а, дарсел араьбарчу гIуллакхийн план а.

ХIара программа лерина йу ненан (нохчийн) меттан а, литературин а хьехархошна «Ненан (нохчийн) литература» предметана дешаран а, белхан а программаш хIиттон бухе йилла. Авторийн а, белхан а программаш йазйечеран йиш йу дешаран материал дIакхачорехь, хIотторехь а, сахьташ теманашка а, дакъошка а декъарехь шайна зеделлачух пайдаэца.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан герггара белхан программа кечийна йу йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран программа кхочушийечу хьукматашна. Программа тӀехъажийна йу дешаран хьукматашна а, хьехархошна а методически гӀо дарна, цо таро лур йу:

1) «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предмет хьехаран процессехь Федеральни пачхьалкхан йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран стандарташкахь билгалдина долу адаман кхиаран, метапредметни, предметни дешаран жамӀаш кхузаманан лехамашца догӀуш кхочушдан;

2) «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан Ӏаморан хила лерина жамӀаш а, чулацам а ФГОС НОО а; йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран герггарчу хьесапан коьртачу программца (йукъарчу дешарехула федеральни дешаран-методически цхьаьнакхетараллин 2015-чу шеран 8-чу апрелехь № I/I5 протоколаца йинчу редакцехь) а; кхетош-кхиоран герггарчу хьесапан программца (магийна йукъарчу дешарехула федеральни дешаран-методически цхьаьнакхетараллин 2020-чу шеран 2-чу июнехь № 2/20 протоколаца бинчу сацамца) а догӀуш, дешаран шерашца билгалдан а, структура хӀоттон а;

3) Билгалчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билггала долу дакъа-тема Ӏамон лерина дешаран хан а нисйеш, ткъа иштта дешаран материалан дакъош/теманахь дӀалацарна тӀехъажийна долу дешаран гӀуллакхийн коьртачу кепех а пайда а оьцуш, календаран-тематически план хӀоттон.

Программин чулацам тӀехъажийна бу «Ненан мотт а, ненан маттахь литературни йешар а» предметан декъана йолчу йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьрта программа дӀалацарна Федеральни пачхьалкхан йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран стандарташкахь билгалдинчу тӀедахкарийн (тӀедожор) жамӀашка кхача.

«Ненан мотт а, ненан маттахь литературни йешар а» предметан декъана йолчу йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьрта программа дӀалацарна ФГОС НОО тӀедахкаршца догӀуш, курс тӀехъажийна йу Россин Федерацин культурин экъанехь ненан меттан литературни меттиг а, роль а муьлха йу а, историко-культурин, оьздангаллин, эстетическин мехаллаш Ӏалашйарехь а, цхьана тӀаьхьенера вукху тӀаьхьене дӀакхачорехь а лоцучу декъах а кхеторна; Россин Федерацин субъектан культурин а, гӀиллакх-оьздангаллин а, эстетикин а йуьхь кхолларехь кьоман фольклоро а, исбаьхьаллин литературо а лоцучу декъах йуьхьанцара хьежам (хаарш) кхолларна а; ненан меттан литература кьоман культурин дахаран довзаран цхьа коьрта дакъа а, кьоман а, Россин а культурин хилам а, оьздангаллин мехаллаш а, ламасташ а лардаран гӀирс а, дуьннене а, кьоман историга а, культурига а хьежам а хиларх кхетам кхолларна а, ненан маттахь йешаран лехамаш хиларна а.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» курсан бухе йиллина нохчийн литературо чулоцург кьоман культурин ламастийн мехаллийн кодийн система йу боху ойла йу. Нохчийн кьоман культурин ламасташ Ӏалашдаран гӀирс хилла ца Ӏаш, нохчийн литература зӀе йу кьоман дӀадаьлларг, карарниг, хиндерг вовшашца дузуш а, кегийчу дешархойн кхетаме и дуьллуш а.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ ІАМОРАН ІАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет Іаморан Іалашонаш йу:

- Нохчийн литературе а, нохчийн матте а къоман культурин мехалчу декъе санна ойла кхолла;
 - Дешархой шайн къоман культурин-меттан экъанна йукъабалор а, уьш къоман ламасташна а, культурин тІаьхьалонна а, кхузаманан хьелашна а йукъаозор;
 - Чкъурашна йукъарчу зІенах кхетар, нохчийн культура Іалашйарна шаьш жобпалле хиларх ойла кхиор;
 - Йешаран говзалла кхиор.
- Цу Іалашонашка кхачаро хІара декхарш цхьалхадоху:**
- Россин гражданаллин идентичностан баххаш кхоллар, шайн Даймахках а, Россин халкъах а, Россин халкъийн цхьаалехь мехкан исторех а дозалла дан Іамор, шаьш муьлхачу къомах ду кхетор; Россин дукхакъаьмнийн йукъараллин мехаллаш кхоллар;
 - Нохчийн къоман историко-культурин зеделлачун тІалам бан Іамор, дешархочунна шен къоман культурин-меттан хьал довзийтар; йуьхьанцарчу классийн дешархочунна нохчийн литература историко-культурин, озьдангаллин, эстетикин мехаллийн хьоста санна йезайалийтар;
 - Нохчийн литературехь гайтина йолчу нохчийн синкхетамна ладаме йолчу Гиллакз-озьдагнгаллийн мехаллах хьежам кхоллар;
 - Нохчийн литературин говзарш Іаморан буха тІехь нохчийн меттан исбаьхьаллин-эстетикин таронех хаарш совдахар;
 - Адаман амал кхиарехь а, къамел шардарехь а даима йеша хьагам кхоллар;
 - Тайп-тайпанчу текстийн чулацаман а, башхаллин а мах хадоран йешаран хаарш шардар, уьш йийцаре йарехь дакъалацар;
 - Къамел даран йерриге а кепаш кхиар, йешначух лаьцна барта а, йозанца а дийца хаарш карадерзар.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» предметана программа йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь гайтинчу дешаран программа дІалацаран жамІийн предметни лехамийн буха тІехь хІоттийна а, 270 сахьтан (66 сахьт І-чу классехь а, 68 сахьташ 2—4-чу классашкахь) бараман дешаран йукъарчу тІедилларна лерина а йу. Программин инвариантни дакъа Іаморна луш дешаран 233 сахьт ду. 37 дешаран сахьтах лаьтташ йолу дешаран тІаьхьалонан хан программин вариативни декъана дІало, цо йукъалоцу авторийн Іаматийн линейкина оьшу белхан программа хІоттийнчу авторша къастийна говзарш.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ГЕРГГАРА БЕЛХАН ПРОГРАММИН ЧУЛАЦАМАН КОЪРТА ЛИНИИШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан программехь белла чулацам бу, и теллича нохчийн литературин къоман-культурин башхалла а; нохчийн меттан а, нохчийн литературин а Нохчийн Республикин а, Россин а историца, нохчийн къоман материале а, синбахаман а культурица а йолу зIе а йаста некъ лур бу. Курс лерина йу йуьхьанцарчу классийн дешархойн литературин а, культурин а хьежам шорбан; йуьхьанцарчу классийн дешархойн йешаран жигарчу гонна йукъайогIучу фольклоран а, нохчийн классикийн а, нохчийн кхузаманан литературин а говзарша таро ло дешархошна адамаллин мехаллашкахь нохчийн культурин а, къоман синкхетаман а коьртачу баххех кхетам бала. Йуьхьанцарчу классийн дешархошна йеша а, талла а схьакховдийначу нохчийн литературин говзарша схьагойту нохчийн къоман культурин тайп-тайпана агIонаш, жигарайоху даимлера мехаллаш (дикалла, доглазар, синшорто, кьинхетам, эхь-бехк, бакъдерг, доьзалан мехаллаш, патриотизм, баккхийчаьрга ларам, адамалла, и. кх.дI.).

Кху программехь «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» курсан башхалла кхочушийна кху бахьанашца:

а) нохчийн къоман амал, Iадаташ, ламасташ, нохчийн культурин синбахаман мехаллаш, адамаллин мехаллаш а, эхь-бехк а гойтуш долу говзарш схьахаржарна;

б) нохчийн йаздархойн нохчийн бераллин дуьне гойтучу говзарш тIе тидам бахийтарна: доьзалехь бер кхетош-кхиоран башхаллаш, баккхийчаьрца а, нийсархошца а цуьнан йолу йукъаметтигаш, бери шена гонахара дуьне тIелацаран башхаллаш.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» Iаморо гIо дийр ду дешархойн мотт хьал долуш барна а, церан къамелан культура а, хьасене бовларан хаарш шардарна а. Шена тIехь программин проблемно-тематически блокаш хIитточу дидактически материалана культурно-исторически тIедалорах а пайдаоьцу. ХIора проблемно-тематически блока йукъайогIу нохчийн къоман синбахаман а, материале а культура гойтуш болу кхетамаш. Программехь йеллачу говзарийн чулацам йуьхьанцарчу классийн дешархочун лехамашна гонаха хIоттийна бу, хаьржинчу говзарийн башхаллашкахь гуш а бу.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТАРЕТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» курсан чулацам билгалбечу хенахь коьртачу тидамехь ду:

1. Къоман кхетамна мехала долу, йеххачу хенан йохалла — кхузамане кхаччалц — культурехь коьрта меттиг дIалоцу хIуманаш (масала, баккхийчаьрга, нене ларам, Даймахке безам, догдикалла, доглазар, нийсо йезар, эхь-бехк, сий, и.кх.дI.). Цу коьртачу кхетамашца болх дIахьо йуьхьанцарчу классийн дешархоша дIалоцур долчу кепара хаьржинчу нохчийн йаздархойн уггаре а кьегинчу, нохчийн литературин а, культурин а башхаллаш кхочушийнчу говзарш тIехь. И говзарш йовзаро гIо до йуьхьанцарчу классийн дешархошна къоман культурин ламастех а, нохчийн культурех а кхета.

2. Йуьхьанцарчу классийн дешархойн лехамаш: говзарийн доккхачу

декъан турпалхой йуъхъанцарчу классийн дешархойн нийсархой бу, церан дуъне довзарца босту программехъ билгалбина культурно-историн кхетамаш. Программи йукъайахийтина тайп-тайпанчу заманашкахъ берийн дуъне гойту а, церан кхиаран некъаш а, амал йахчайалар а, оьздангаллин къилбанаш кхолладалар а гойту говзарш; говзарш харжаро дешархочунна таро ло историн тайп-тайпанчу муьрашкахъ нохчийн культура шен нийсархочун бIаьргашца ган. Программехъ ладамечу барамехъ йелла кхузаманан авторийн говзарш а йу, цара шайн кхоллараллехъ кхидIа хьо нохчийн литературин къоман ламасташ, и говзарш кхузаманан дешархочунна гергара йу.

3. Къоман башхаллин хиламаш искусствон кхечу гIирсашца гайтина говзарш а хаьржина, цо таро ло дешархошна нохчийн культурехъ искусствийн диалог гайта.

Цхьадолу декхарш кхочушдан лерина дешаран материал хаьржина гуманизмам, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллийн, кхеташ хиларан, жигараллин, поликультурин, ламасталлин классикин а, кхузаманан бараман цхьаьнадаран, тематикин, кепийн-жанран тайп-тайпаналлин критеришца йогIуш.

Программо билгалбечу йешаран гуоно таро ло тайп-тайпанчу хенийн а, къаьмнийн а говзарийн куьзганахула беран дуьненехежаман гураш жим-жимма шордан.

Программехъ и масех бухедилларца билгалбо. Хьалхара шиь доьзна ду йешаре ойла а, йешаран техникин хаарш кхиоран хьелаш а кхолларца. Иштта, и хаарш кхиоран йуъхъанцарчу муьрехъ уггаре а хьалхарчу роIехъ йу байтийн а, прозин а йух-йуха олуш дешнаш, дешнийн цхьаьнакхетарш предложениш, абзацаш йолу тексташ (йешаран техникин говзалла кхиочу хенахъ мехала долчу йешаран кхиаме хилар тардалиитаран Iалашонца); ткъа иштта кхиаме ду забаре чулацам болу сикха хазахетар йа велар кхолладолуьйту тексташ лелор а, (хIунда аьлча, цу хенахъ забар йевзаш хиларо эстетикин синхаамаш гучубахар кхиадо) йешаран мукъам кхиоран Iалашонца. Дешаран хIора шеран тексташ схьахаьржина йу цу хенан берашна тIелаца ата хилар тидаме а оьцуш. Текст схьахаржаран кхидолу бухедахкарш доьзна ду исбаьхьаллин дешан фольклорна кепашкара авторийн литературе кхаччалц кхиаран логика ларйаран цаторийла хиларца; билггала долу оьздангаллин а, эстетикин а декхарш кхочушдан цаторийла хиларца, царах коьртаниш билггал йолчу оьздангаллин-эстетикин концепцига доьрзу, и концепци дешара деа а шарахъ кхиош схьайалайо; жанрийн а, тематикин тайп-тайпаналла хилийтаран кхачойаран а, фольклоран а, авторийн говзарийн а, вайн мехкан а, дозана арахьарчу йаздархойн говзарийн а, берийн литературин классикин а, XX-чу бIешеран чаккхенан – XXI-чу бIешеран йуъхъан кхузаманан берийн йаздархойн говзаршна йукъахъ а барам ларбаран а цаторийла хиларца.

Йешаран гIуллакх кхиоран процессан чоьхьарчу логикица доьзна, «Литературни йешар» курс шинатIегIанехъ хIоттийна йу.

Хьалхарчу тIегIанехъ хьалхадаккха дезарг йешаран корматалла шарйар ду, шолгIачу тIегIанехъ – дешархошна литературин говзалла карайерзор. I-2-чу классашкахъ йеша Iамадо; кхетар тIехъ, нийса йешарна, сикха а, къаьсташ а йешарна тIехъ болх; йешначун кхоллараллин маьIна дан тайп-тайпана некъаш кхиор (графикин, дешан а, музыкин а иллюстрировани, драматизаци, ма-йарра а, йукъ-йукъара а, кхоллараллин йухасхьайийцар). Цуьнца цхьаьна йуъхъанцарчу классашкахъ дIаболабо йуъхъанцарчу классийн дешархойн литературин дешара тIехъ болх.

«Литературни йешар» предмет Iаморан шолгIа тIегIа 3-4 классашна кхочу, цигахъ йеша хааро зазодоккху, эстетикин йешаре а, талламан йешаре а декъа а луш.

«Литературин йешар» программа хIотточу хенахъ тидаме эцна школал хьалхьалхарчу педогогикин а, йукъарчу йукъардешаран школашна леринчу «Нохчийн литературехула герггарчу белхан программин» зIейалорах а.

Программо таро ло йалийнчу спискера говзарш дешархойн кечаман тIегIанца догIуш харжа, ткъа иштта курсан чулацаман вариативни компонент харжа а, белхан программашкахъ и кечйаро могуьйту тематикица а, проблематикица а герга йолчу говзаршкахъ къоман башхаллаш а, йукъара дерг а къасторан Iалашонца Россин халкьийн литературе кховдар. Ткъа иштта программо таро ло Iаматийн авторшна йа дешаран

цхъаьнакхетараллашна вариативни декъехъ Iамон говзарш харжа.

1 класс (66 с)

Вайна гонахара дуьне – 15 с.

Пачхьалкахан а, кьоман а билгалонаш (шатлакхан илли, хIост).

Беснаш. Светофор.

Ишколехъ.

Iаламан дуьне (цIера дийнаташ а, акхарой а, олхазарш, сагалматаш, олхазарш, дитташ, хасстоьмаш, стоьмаш).

КIиранан денош.

Байташ, дагардарш, нохчийн абатан элпех хIетал-металш.

Вайн Даймохк – 15с

Вайн Даймохк

Соьлжа-ГIала

Вайн турпалхой

Халкъан хазна

Махмаев Ж. «Бераш – вайн хиндерг» йа

Арсалиева Люба «Соьлжа-ГIала» (вариативни дакъа).

Турпалхойх лаьцна тексташ: Кадыров Ахьмад-Хьаьжа; Нурадилов Ханпаша; Шерипов Асланбек; Висаитов Мовлид.

Вайн йаздархой – 6 с.

Айдамиров Абузар – байт «Нана-мохк»

Сулейманов Ахьмад – «Дахаран генаш» поэми йукъара кийсак.

Муса Ахмадов – туьйра «Писулиг»

Гацаев Саид – байт «Борз»

Халикова Асет – байт «Зингат»

Хатуев I-Хь.

Халкъан барта кхолларалла – 10 с.

Аганан иллеш

Чехкааларш

Дагардарш

Кицанаш

ХIетал-металш

Нохчийн халкъан туьйранаш. «Тамашийна йоI». «Жоьра-Баба». «Хьекъале Iу» йа «Борзий, цхьогаллий, ломмий», «Цхьогаллий, пхьагаллий» (вариативни дакъа)

Гиллакх-оьздангаллин дакъа (вариативни дакъа) – 10 с.

ДоттагIалла

Де, буйса

Дайна де

Беркат

Махмаев Ж. Делалой вай

Хатуев I. Зингат

Демеев I. Малонче

Эдилов С. ГIан

Деза дешнаш

КХЕЧУ КЪАЪМНИЙН ЛИТЕРАТУРА – 3 с.

Осеева В. – дийцарш «Цхьаьна», «Иштта дIа»; Сутеев В. – туьйра «Iаж».

Резерв – 7 с.

2 класс

3 класс

4 класс

Классашка бекъначу Iаморан чулацамна улле тоьхна Iаморан процессан

гПуллакхаллийн хІара тІедузарш ду.

ЛадогІар

Нохчийн меттан хьоле хилар а, кьоман культурын мехаллаш а гойтуш йолу исбаьхьаллин говзарш лерсица схьалацар а, царах кхетар а; лерсино схьалаьцначу текстах лаьцна деллачу хаттаршна жьопаш дала хаар а, лерсино схьалаьцначу текстан чулацамца хаттарш дан хаар а.

Йешар

Хезаш йешар. Дешдакьошца йешарна тІера жим-жимма довлуш дийнна дешнаш шера а, кхеташ а деша хаарна тІедовлар (текстах кхета таро лучу йешаран индивидуальни боларца догІуш йешаран чехкалла (масалла). Йешаран орфоэпически барамаш ларбар. Кепана а, тайпанна а цхьатера йоцучу текстийн маьІнийн башхаллаш аз айдеш хийцарца схьагайттар.

Дагахь йешар. Барамца а, жанраца а тІелаца аттачу говзарийн маьІнех дагахь йобшучу хенахь кхетар. Йешаран тайп-тайпанчу кепийн башхаллех кхетар.

Халкъан барта кхоллараллин говзарш йешар: нохчийн фольклоран текст кьоман ламастийн а, мехаллийн а хьоста санна.

Исбаьхьаллин говзарийн тексташ йешар, шайна чохь бІеннаш шерашкахь схьайеана йолу кьоман синкхетамна ладаме йолу гІиллакх-оьздангаллин мехаллаш а гойтуш йолу: Даймахке безам, тешам, нийсо, сий, кьинхетам, догдикалла, догцІеналла, кьинхегамна тІера хилар, бакьо, майралла, и. кх.дІ. Нохчийн кьоман ламасташ: цхьаалла, вовшийн гІо дар, хьаша-да тІелацар, и. кх.дІ. Доьзалан мехаллаш: баккхийнаш ларар, «нана», «да», «дада», «баба», «йиша», «ваша» бохучу дешнийн мехалла, вовшийн ларар, безам, вовших кхетар, терго, собар, да-нана ларар. Нохчийн литературехь халкъан ламасташ а, Іадаташ а гайтар.

Нохчийн бераллин дуьне: кхиар, гонахарчу дуьненаца, баккхийчаьрца, нийсархошца йолчу йукъаметтигийн башхалла; ша нохчийн Іадаташ дІакхьохьург а, орамашца зІе а хиларх кхетар. Турпалхойн леларийн синхаамийн-оьздангалин мах хадор.

Нохчин литерурин башхаллех кхетар: турпалхочун чохьхара дуьне деллар, цуьнан лазамаш бовзар; оьздангаллин проблемашка кховдар. Іаламан дуьненах болу нохчийн кьоман поэтически хьежам (малхе, арене, хьуьне, хига, ломе, дитте, дийнатийн дуьнене, и.кх.дІ.) нохчийн поэзехь а, прозехь а. Гонахарчу дуьненан хьал адаман синхаамашца дустар.

Хаамийн тексташ йешар: говзаршна историко-культурин комментарий, Іамочу говзарийн авторийн биографех къаьстина хаамаш.

Къамел дар (къамел даран культура)

Диалоган а, монологан а къамел. Йешна тексташ коллективехь йийцаре йарехь дакъалацар, текстана тІе а тийжаш, шен хьежам тІечІагІбар; нохчийн исбаьхьаллин литературин специфика гойтуш долу аларш. Дешнийн тІаьхьало йузар (дешнаш хаар тІедузар). Хезна йа йешна йолу текст коьртачу дешнашна а, текстана йолчу иллюстрацишна а тІе а тийжаш, схьайийца (текст ма-йарра, йоцца, харжамца схьайийцар).

Дешаран хьелашкахь кьоман къамелан культурин бухехь йолу гІиллакхан кепаш а, чІагІйелла формулаш а, хьасене хиларан принципаш а ларйар.

Дешархойн харжамца байташ дагахь йийцар.

Йоза (йозанан къамелан культура)

Іамочу говзаршкахь хІиттийнчу проблемашкахула доцца йозанан аларш кхоллар (кечдар).

Библиографин культура

Йийцаре йечу проблематикица йогІу киншкаш харжар, цу йукъайогІу Іаматехь йалийна йолу шаьш йеша билгалыйна говзарш. Нохчийн культурех хаамаш болу дешархойн хенаца йогІучу дошамех а, энциклопедих а пайдаэцар.

Литературоведенина йукъадалор

Текстан анализ йечу хенахь Iамийнчу литературин кхетамех пайдаэцар.

Iамочу говзарийн жанрийн тайп-тайпаналла: фольклоран кегий а, йаккхий а кепаш; литературин туьйра; дийцар, притча, байт. Прозин а, поэзин а къамел; исбаьхьаллин кхоллар; сюжет; тема; говзаран турпалхо; портрет; пейзаж; ритм; рифма. Дустарийн а, метафорийн а къоман шатайпаналла; исбаьхьалин къамелехь церан маьIна.

Дешархойн кхоллараллин гIуллакх (Iамийнчу литературин говзарийн буха тIехь)

Дешархойн кхоллараллин гIуллакхехь литературин говзаран маьIна дар: ролашца йешар, инсценировка йар; хьасене хиларан декхарш тидаме а оьцуш (тайп-тайпанчу адресаташна) исбаьхьаллин говзаран буха тIехь шен барта йа йозанан текст кхоллар; говзарна йолчу иллюстрацишна, нохчийн художникийн суьртийн репродукцишна тIе а тийжаш.

«Ненан (нохчийн маттахь) литературни йешар» дешаран предметан программа карайерзоран кхочушдан лору жамIаш

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет «Ненан мотт а, ненан маттахь литературни йешар а» предметан декъехь Iаморан жамIаш цхьаьнадогIуш ду йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан стандартехь билгалйинчу дешаран предметан программа карайерзоран кхочушдан лоручу жамIийн лехамашца.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМIАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет Iаморан жамIаца дешархо кхочур ву кхетош-кхиоран гIуллакхан кху дакъошкахь хила дезачу хIокух жамIашка:

гражданско-патриотикин кхетош-кхиорехь:

— Шен Даймахке – Россига а – шен жимчу Даймахке – Нохчийн Республике (Нохчийчоьне) а безам кхоллабаларе, цу йукъадогIу и безам мехкан а, Даймехкан а культура а, истори а йовзуйтуш йолу исбаьхьаллин говзаршкахула кхоллар;

— Шен этнокультурин а, Россин гражданаллин а идентичностах кхетар а, нохчийн мотт Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а, шен ненан мотт а хиларх кхетар;

— Шен мехкан а, Даймехкан а дIадаханчун а, карарчун а, хиндолчун а ша дакъа хиларх кхета, цу йукъадогIу исбаьхьаллин говзаршца болх бечу хенахь и хьелаш дийцаре дар;

— Шен а, кхечу а къоме ларам хилар, цу йукъадогIу и ларам исбаьхьаллин говзарийн а, фольлоран а масалш тIехь кхоллар;

— адамах йукъараллин цхьана декъашхочух санна болу а, бакъонех а, жобпаллех а, стаг ларарх а, ларамах а, гIиллакх-оьздангаллин барамех а, йукъаметтигех болу а йуьхьанцара хьежам, цуьнца цхьаьна иза фольклоран а, исбаьхьаллин а говзаршкахь гайтар а;

ийманехь кхетош-кхиоран:

— хIора стеган шатайпаналла, шен дахаран а, йешаран а зеделлачунна тIе а тийжаш, тIелацар;

— кьинхетам, ларам, диканиг лаар гайтар, цуьнца цхьаьна шена хетарг а, синхаамаш а бовзийта меттан гIирсех пайдаэцар; кхечу адамийн синхаамашна сема хилар, царах кхетар, церан гIо лаца кийча хилар;

— кхечу адамашна дегIана а, сина а зен дан тIехьажийна долу цхьа а хIума тIецапацар (цу йукъахь ду маттаца деш долу зен а);

— нийсархошца болх бар, девне ца хила хаар а, Iоттабаккхаме меттиг нийселча, и листа хаар а, цу йукъахь ду исбаьхьаллин говзарех масал эцар а;

эстетикин кхетош-кхиорехь:

— исбаьхьаллин культурин ларам бар а, и йовза лаар а, шен къоман а,

кхечу къаьмнийн а искусствон тайп-тайпана кепаш тІелацар а, цаьрга ларам хилар а;

— исбаьхьаллин гІуллакхан тайп-тайпанчу кепашкахь ша гайта лаар, цу йукъахь йу дешан говзалла а;

— **физически кхетош-кхиорехь, могашаллин а, синкхетаман а культура кхолларехь а:**

— тІетоьхна хаамаш лохучу хенахь могаш а, кхерамза а (шена а, кхечарна а) долчу дахаран бакъонаш (цу йукъайогІу хаамийн кхерамазалла) ларйар;

— къамел дечу хенахь дегІан а, синкхетаман а могашаллица кхоаме хилар, къамелан культура а, тІекаренан бакъонаш а ларйар;

къинхъегаман кхетош-кхиор:

— стеган а, йукъараллин а дахарехь къинхъегам мехала хилар кхетар (цу йукъахь ду исбаьхьаллин говзарех масал эцар а), къинхъегаман стоьмийн тІалам бар, болх баран тайп-тайпанчу кепашкахь дакъалацар, исбаьхьаллин говзаршкара масалш дийцаре дечу хенахь тайп-тайпана говзаллаш карайерзон лаар;

экологин декъехь кхетош-кхиор:

— тексташца болх бечу хенахь кхоллалуш долу Іаламаца кхоаме хилар;

— цунна зен деш долу хІума тІецалададар;

Іилманан хаарийн мехалла:

— дуьненах болу Іилманан хьежам кхоллабалар (сурт хІоттар), цуьнан цхьа дакъа ду литературоведчески кхетамаш Іаморан процессехь а;

— хІума довза лаар, жигаралла, хІума дагадар, хааршна сутара хилар, хІума довза лаарехь шен ойла хилар, цу йукъахь ду исбаьхьаллин говзарш йеша лаар а, шен йешаран гуо хоржучохь жигара хилар а, ша и харжар а.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» предмет Іаморан жамІаца дешархойн кхоллалур ду дешаран довзаран хІара хаарш.

Коьрта маьІнийн дараи:

— тайп-тайпана тексташ вовшашца йуста, тесташ йустарна бухе дахкарш билгалдан, тера йолу тексташ билгалйан;

— билгалчу цхьана башхаллашца тексташ цхьаьнатоха;

— кицанийн, аларийн, фразеологизмийн классификаци йархьама кхачаме хир йолу билгало билгалйан;

— хьехархочо шайна хьехначу тидам баран алгоритмаца тексташкахь цхьаьнадар а, цхьанацадар (біостаналла) а карон; текстан анализ йарехь кхочушдарийн алгортиман анализ йан, текстан анализ йарехь шайш кхочушиййр йолу дешаран операци харжа;

— хьехначу алгоритман буха тІехь декхар кхочушдан оьшу хаамаш кхачо йолуш цахилар билгалдан, тІетоьхна хаамаш лахар билгалдан;

— текстан анализ йечу хенахь бахьанийн-тІаьхьалонан зІенаш билгалйан, жамІаш дан.

Коьрта талламан дараи:

— педогогикин белхахочун гІоьнца Іалашо билгалйан, къамелан хьоле хьаьжжина, шен вистхилар хийцаран план хІоттон;

— тІедиллар кхочушдаран масех кеп вовшашца йуста, мелла а йогІуш йерг (схьайеллачу критерийн буха тІехь) харжа;

— схьайеллачу планаца чолхе боцу жима таллам дІабахьа, схьайеллачу планаца проектан тІедиллар кхочушдан;

— жамІаш дан а, текстан маьІнийн анализ йаран буха тІехь долчу тоьшаллашца уьш тІечІагІдан а;

— схьайелла йолчу текстан материалан анализ йаран процессехь хьехархочун гІоьнца хаттарш хІиттон;

— цхьатерачу йа цхьатера догІучу хьелашкахь процесс дІаихаран а,

хиламийн а, церан тІаьхьалонан а хила тарлуш долчун сурт хІоттон.

Хаамашца болх:

— Хаамаш схьаэцаран хьоста харжа: оьшу дошам, лохуш болу хаам карорхьама оьшу куьйгалла, тІечІагІдархьама;

— Схьайеллачу алгоритмаца догІуш, даррехь схьабелла хаамаш билгалдинчу хьостанехь карон: дошамашкахь, куьйгаллашкахь;

— Хаамаш бакъ йа харц хилар шайна гучудала йа хьехархочо билгалдинчу хьостанан буха (дошамашкахь, куьйгаллашкахь, Іаматехь) тІехь карон;

— Баккхийчийн (педагогикин белхахойн, дай-нанойн, бакъо йолчу векалийн) гІоьнца Интернетехь хаамаш лахаран кхерамзаллин бакъонаш ларйан;

— Дешаран декхаршца догІуш, текстан, графикин, видео, озан хаамаш кечбан;

— Таблицийн а, схемийн а кепехь балийнчу хаамех кхета; тексташца бинчу белхан жамІаш гайтархьама шаьш таблицаш а, схемаш а хІиттон.

Йуьхьанцарчу школехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочун кхоллало **коммуникативни** дешаран дараш.

ТІекаре:

— Бевзачарна йукъахь тІекаре хиларан Іалошонашца а, билламашца а догІуш, синхаамаш бовзийта а, хетарг тІелаца а, и цхьана кепе дерзон а;

— Шеца кьамел дечуьнца лараме хила а, диалог а, дийцаре дар а дІадахьаран бакъонаш ларйан;

— Тайп-тайпана хьежамаш хила йиш йолуш хилар тІелаца;

— Шена хетарг нийса а, бух балош а довзийта;

— ХІоттийнчу Іалашонца догІуш шен кьамел дІахІоттор;

— Кьамелан хьолаца догІуш барта а, йозанан а тексташ кхолла (довзийтар, ойлайар, дийцар);

— Шимма цхьаьна а, тобанца а бинчу белхан а, тидаман а, кхочушбинчу жимчу талламан а, проектан тІедилларан а жамІех лаьцна доцца кьамел кечдан;

— вистхиларан (кьамелан) текстана гайтаман материал (дехкина суьрташ, даьхна суьрташ, плакаташ) кечйан (кьастон).

Цхьаьна кхочушден гІуллакхаш:

— йоцачу а, йехачу а ханна лерина Іалашонаш (цхьаьна кхочушдаран декхаршкахь дакьалацар тидаме оьцуш индивидуале) хьехархочо йалийнчу план хІотторан кепан буха тІехь стандартан хьолехь, йукъара гІулчаш а, хенаш а дІасайекьар;

— цхьаьна болх баран Іалашо тІелаца, и кхочушйарехь дан дезарг цхьаьна вовшахтоха: ролаш дІасайекьа, цхьаьна беш болчу белхан процесс а, жамІ а дийцаре дан;

— куьйгалла дан, тІедиллар кхочушдан, ладогІа, хІоьттина хьал ша листа кийча хилар;

— шен белхан дакьа жобпалле кхочушдан;

— йукъарчу жамІе ша диллинчу декъан мах хадон;

— схьаделлачу масалшна тІе а тийжаш, цхьаьна вовшахтоьхна проектийн тІедахкарш кхочушдан.

Йуьхьанцарчу школехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочун кхоллало **регулятивни** дешаран дараш.

Шен низам хилар:

— жамІ хилийтархьама дешаран декхарш кхочушдарехь шен гІуллакхийн план хІоттон;

— ша билгалдинчу кхочушдарийн рогІалла хІоттон.

Шаталлар:

- дешаран гІуллакхан кхиаман/эшаман бахъанаш билгалдан;
- къамелан гІалаташ а, текстан анализ йарца доьзна гІалаташ а дІадахархъама шен дешаран кхочушдарш нисдан;
- текстийн анализ йарехъ хІоттинйчу декхарца жамІ дуста;
- тексташца болх бечу хенахъ далийтина гІалат карон;
- шен а, шеца цхъаьна доьшучеран а кхочушдарийн жамІаш дуста, схъайеллачу критеришца церан богІу мах хадон.

ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) маттахъ литературни йешар» дешаран предмет деа шарахъ Іаморо кхочушдан дан деза:

Іамочу маттахъ йолчу литературин Россин Федерацин цхъаьйолчу культурин шораллехъ а, Россин Федерацин халкъийн литератураш йукъахъ а, в сохранении и передаче от поколения к поколению историко-культурин, оьздангаллин, эстетекин мехаллаш Іалашйарехъ а, цхъана тІаьхъенера вукху тІаьхъене йаларехъ а йолчу меттигах а, ролах а кхетар:

- Исбаьхъаллин литература искусствон (дешан искусствон) цхъа башха дакъа санна, тІелаца;

- Дешан кхоллараллин говзарш искусствон кхечу кепашца (суртдиллар, музыка, суртдакхар, кино) цхъаьнайуста;

- Тайп-тайпанчу къаьмнийн литератураш вовшашца цхъаьна болх барх а, вовшашна тІелаткъам барх а, Россин Федерацин субъектан культурин а, гІиллакх-оьздангаллин а, эстетикин а йуьхъ кхолларехъ къоман фольклоро а, исбаьхъаллин литературо а лоцучу декъах йуьхъанцара хъежам (хаарш) хила;

- Россин Федарийн къаьмнийн а, дуьненан къаьмнийн а исбаьхъаллин говзарш йустучу хенахъ йукъара дерг а, башха дерг а карон;

1) МаьІна даран йешар карадерзор а, литературин теорин коьртачу элементийн маьІнех а, ойланех а кхетар:

- МаьІна даран хезаш йешаран техника карайерзор (дешаран тайп-тайпана декхарш а, киншкица хъан-сан хиларан хьогамах садузоран а Іалашонца тайп-тайпанчу кепийн, жанрийн, тІехъажорийн текстийн маьІнех кхета а, тІелаца а, маьІна дан а тар луш долу нийса шера йешар, йешар ладогІархоша кхеташ тІелацар);

- МаьІна даран дагахъ йешаран техника карайерзор (йешначун маьІнех а, чулацамах а кхетар, хаамийн мах хадор, текстан маьІна нийсад даран а, и тІелацаран а кхачама хиларна тІехъ тергам латтор);

- Фольклоран говзарийн кегий жанраш вовшаш къастон (фольклоран кегий жанраш, туьйранаш, легендаш, мифаш);

- Шен къоман фольклоран говзарийн коьртачу маьІнех а, тІехъажорах а кхета (кахахетар дан, Іамон, ловзарехъ пайдаэца), шен къоман (кхечу къаьмнийн) туьйранийн, хІетал-металийн, кицанийн, аганан иллийн масалш далон;

- Гергарчу меттанийн фольклоран говзарш вовшашца йуста (тема, коьрта тема, турпалхой);

- Говзаран цІе цуьнан темица (Іаламах, историх, берех, диканах, волах) цхъаьнайалон (йуста);

- Шен къоман (кхечу къаьмнийн) берийн литературин исбаьхъаллин йоца жанраш вовшеш къастон – байт, дийцар, басня;

- Йешначу литературин говзаран анализ йан: тема, коьрта Іалашо, хиламийн рогІалла, исбаьхъаллин вастийн гІирсаш билгалбан;

- текстан чулацамехула хаттаршна жобпаш дала;

- текстехъ ненан меттан суртхІотторна а, вастийн а гІирсаш карон (эпитеташ, дустарш, олицетворениш);

2) тестехъ беллачу хаамах кхетарна а, тІелацарна а Іамор, дешархойн йешаран а, эстетикин а чам кхоллар:

- тайп-тайпана (исбаъхъаллин, Илманан, куьйгаллин) тексташ йешаран Иалашо билгалйан;

- йешаран хъагам йухатоха (кхочушбан), хаамаш карон, хаарийн гуо шорбан;

- Иаморан а, практикин а декхарш кхочушдархъама, йешаран тайп-тайпана кепаш (довзаран, талларан, къастийна, лахаран) карон;

- Текстана хаттарш хИиттон, и схъайийцаран а, изложени йазйаран а план хИоттон;

- Шаьш йеша лаам гайтар, авторан цIарна, говзаран жанрана, киншкина йолчу иллюстрацина тIе а тийжаш, шайн йешаран сатийсар билгалдар;

- Фольклоран говзарш ролашца йеша, уьш драме йерзорехъ дакъалаца;

- Нийсархошца долчу литературин темина дийцаре даршкахъ дакъалаца, шайн хъежамийн бух балон;

- фольклоран материала тIехъ тIехъ кхоллараллин белхан кхочушбан (туьйранан чаккхе, хIетал-метал кхоллар, дакъалоцуш верг (турпалхо) хийца а хуьйцуш, схъайийцар).

Предметан жамIаш дешаран шерашца

1-чу классехъ дешар **чекхдолучу хенахъ** дешархочунна **Иемар ду:**

- ша а, дуьне а, къоман истори а, культура а йовзарехъ нохчийн литературин мехаллех кхета;

- нохчийн литературин говзарийн мьIна даран цхъайолу корматалла карайерза;

- нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух къамел шардарехъ пайдаэца: ладойгIна/йешна текст йийцаре йарехъ дакъалаца;

- дешан маьIнех совнаха хаамаш бовзархъама Иаматан дошамах пайдаэца;

- шайн харжамцца байтийн говзарш дагахъ йийца.

«Къамелан а, йешаран а гIуллакхан кепаш» дакъа:

аудировани,

хезаш а, дагахъ а йешар,

текстан тайп-тайпанчу кепашца болх,

библиографин культура,

исбаъхъаллин говзаран текстаца болх,

къамелан культура.

Дешархошна Иемар ду:

- йешаран индивидуале болар тидаме а оьцуш, дешдакъошца а, дийнна дешнаш а шера деша;

- лерсица тIелаьцна йолчу йолчу, ткъа иштта классехъ йешначу а говзарийн чулацамах кхета, царна тIехъ маьIнин коьрта дакъош билгалдаха;

- йешначун маьIнех а кхеташ, текстехъ билгалйина меттигаш дагахъ йеша;

- тайп-тайпанчу авторийн 3–4 байт дагахъ йийца;

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхъаьна бечу белхан процессехъ Иама таро хир йу:

- киншки тIехъ «Чулацам» йа «Корта» агIо карон; «Чулацамна» тIе а тийжаш, киншки тIехъ оьшу говзар карон;

- говзаран текстехула хаттарш дан а, текстах пайда а оьцуш, жоьпаш дала а.

«Литературоведенина йукъадалор» дакъа: байташкахъ йазйинчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. дI.), говзарийн башхаллаш вовшах къастор (халкъан а, авторан а туьйра, и. кх. дI.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дI.).

Дешархошна Иемар ду

- прозехъ йазйина говзар байтах къастон;

- фольклоран кегий жанраш къастон: хIетал-метал, дагардар, чехкаалар;

- текстехъ исбаъхъаллин сурткъагоран гӀирсаш (йух-йуха алар; дешнийн хъастаран-жимдаран кеп, айдаран а, хаттаран а хъаьркаш, рифмаш) карон;

Дешархойн таро хир йу Iама:

- туьйранин сюжетан-композицин башхаллаш къастон;
- литературин а, фольклоран а жанраш йукъара дозанаш лелаш хилар карон (забара йукъа тӀехтоман байташ йогӀу; аганан илли йукъа — кхайкхаргаш; дийцара йукъа — туьйра, и кх. дӀ.)

«Дешархойн кхоллараллин гӀуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шаьш тексташ кхоллар.

Дешархошна Iемар ду:

- йешначун чулацамах кхета; текстан башхаллаца догӀуш ма-хиллара оьшуш долу болар а, соцунгӀаш а, азайдар а кхета а кхеташ, харжа;
- исбаъхъаллин говзар (цуьнан фрагмент) ролашца а, кар-кара луш а йеша;
- иллюстрацишка хьовса а, текстан цхъаьнайогӀучу фрагментаца йа коьртачу ойланца (синхаамца, сагатдарца) уьш йуста а;

Дешархойн таро хир йу Iама:

- фольклоран кегий жанраш (хӀетал-метал, дагардар, аганан илли) практикехъ карайерзон а, суртхӀотторан гӀирсийн (йиш-маӀаш, уьшарш, интонаци) гӀоьнца церан инсценировка йан а;
- билгалчу тексташна йогӀу иллюстрациш карон, тексташ а, иллюстрациш а вовшашца йуста.

Йукъарчу дешаран дарийн декъехъ дешархошна Iемар ду:

- дешаран Iаматах паргӀат пайдаэца, аьлча а, биллакийн билгалонийн мотт беша; агӀонехъ билгалдаьхна могӀанаш а, дешнаш а сихха карон; оьшу иллюстраци карон;
- хаамийн шина хьостанца (дешаран Iаматца а, ша болх бан леринчу тептарца а; дешаран Iаматца а, хрестоматица а) болх бан, аьлча а, Iаматан а, белхан тептаран а, хрестоматин а билламан билгалонаш дуьхь-дуьхьал хӀиттон; ша болх бан леринчу тептаран а, хрестоматин а оьшу дакъош карон.

Коммуникативни дешаран дарашкахъ дешархошна Iемар ду:

а) цхъаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахъ:

- парти тӀехъ цхъаьна волчу лулахочуьнца болх бан, вовшашна йукъахъ болх бекъа, шен болх кхочушбан а, вовшаша бина болх талла;
- кар-кара луш болх бан;

б) цхъаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахъ:

- шина хьежамна а, шина агӀонна а йукъара башхаллаш ган;

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхъаьна бечу, тобанца йа массара цхъаьна бечу белхан процессехъ Iама таро хир йу:

- хаттаршна жьопаш тайп-тайпанчу кепехъ дала мегаш хиларх кхета;
- ша тӀетовш волу жоп тӀечӀагӀдархьама тексте кховда.

2-чу классехъ дешар чекхдолучу хенахъ дешархочунна Iемар ду:

- йешначун оьздангаллин чулацамах кхета, турпалхойн леларш оьздангаллин барамашца дуста;
- метофорийн, олицетворенийн, эпитетийн къоман шатайпаналлех кхета а, текстехъ исбаъхъаллин сурткъагоран и гӀирсаш ган а;
- нохчийн литературин говзарш йешаран процессехъ йешаран хаарш шардар: хезаш а, дагахъ а йеша, исбаъхъаллин а, дешаран а текстийн маӀна даран приемех кхета;
- нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух къамел шардарехъ пайдаэца: ладоьгӀна/йешна текст йийцаре йарехъ дакъалаца, текстана тӀе а тийжаш, шена хетарг тӀечӀагӀдан;
- шен йешаран гуо шорбан;
- йешначу а, ладоьгӀначу а говзарех хетарг искусствон кхечу кепех хиллачу синӀаткъамца дуста.

«Къамелан а, йешаран а г'уллакхан кепаш» дакъа:

аудировани,
хезаш а, дагахь а йешар,
текстан тайп-тайпанчу кепашца болх,
библиографин культура,
исбаьхьаллин говзаран текстаца болх,
къамелан культура.

Дешархошна Йемар ду:

- дийнна дешнаш хезаш деша, индивидуале таронашка хьаьжжина, йешаран чехкалла жим-жимма алсам а йоккхуш;
- довзаран а, б'аьргтохаран а, хаьржинчу а, талламан а йешаран процесссехь дагахь йеша;
- доцца монологан алар х'юттон: хьехархочун хаттарна доцца а, даьржина а жоп;
- шеца къамел дечуьнга ладог'а (хьехархочуьнга а, классехь цхьаьна доьшучаьрга а): цхьамма делла жоп т'аьххье ца дала, кхечо делла жоп керлачу чулацамца т'едуза;
- нохчийн литературин 2–3 классикан ц'е йаккха,
- кхузаманан 2–3 йаздархочун (поэтан) ц'е йаккха;
- говзарийн ц'ерш йаха а, церан чулацам боцца схьабийца а;
- дукхавезачу авторнан говзарийн ц'ерш йаха а, церан чулацам боцца схьабийца а;
- говзаран тема а, коьрта маь'на а билгалдан (хьехархочун г'оьнца);
- говзарийн турпалхойн амалийн (церан ц'ерш, портреташ, къамел) а, церан леларийн а мах хадон а, характеристика йала а;
- Дешнийн маь'нех кхетархьама Маь'нийн дошамах пайдаэца.

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процесссехь Йама таро хир йу:

- хьехархочо йоьшуш йолу текст Йалашонна т'ехьажийна т'елацаран буха т'ехь аудированин корматалла кхиор;
- йешначун чулацамах болу шен хьежам барта бовзийта;
- тайп-тайпанчу авторийн 6–8 байт дагахь схьайийца (харжамца);
- жимачу бараман текст йуха схьайийца;
- ишколин билблиотекехь киншкаш а, берийн муьран журналаш а хоржучу хенахь мужалтан чулацамах а, ткъа иштта «Чулацам» йа «Корта» аг'онах а пайдаэца;
- дарсашкахь бечу балха йукъа хрестоматин а, ткъа иштта ц'ерчу а, школин а библиотекийн киншкара тексташ йалон;
- говзаран текстана хаттарш дан а, хаттаршна жопаш дала а.

«Литературоведенина йукъадалор» дакъа: байташкахь йазийнчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. д'л.), говзарийн башхаллаш вовшах къастор (халкъан а, авторан а туьйра, и. кх. д'л.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. д'л.).

Дешархошна Йемар ду:

- дийнатех лаьцна а, инзаре-тамашийна а туьйранаш вовшех къастон;
- инзаре-тамашийначу туьйранан башхаллаш къастон;
- дийцар а, туьйра а вовшех къастон;
- говзарехь литературин меттан суртх'ютторан вастийн г'ирсаш карон (дустар, олицетворени, гипербола (х'ума дестор олу вай), контраст; фигураш: йух-йуха алар).

Дешархойн Йама таро хир йу:

- авторийн берийн поэзехь фольклоран жанрийн башхаллаш карон: туьйранан, дагардаран, чехкааларан, аганан иллин сюжетни-композицин башхаллаш;
- литературин а, фольклоран а жанраш йукъара дозанаш лелаш хилар карон (дийцара йукъахь туьйранан элементаш хила йиш йу, инзаре-тамашийначу туьйранехь – дийнатех лаьцначу туьйранан башхаллаш, и. кх. д'л.);
- дуьнене поэтически хьежам хиларан башхалла стенца йу кхета;
- дуьнене поэтически хьежам байташкахь гайтина ца йаш, прозехь а гойтуш хилар гучудала.

«Дешархойн кхоллараллин гүллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шаьш тексташ кхоллар.

Дешархошна Iемар ду:

- йешначун чулацамах кхета;
- текстан башхаллаца догIуш ма-хиллара оьшуш долу болар а, соцунгIаш а, азъайдар а кхета а кхеташ, харжа;
- исбаьхьаллин говзарш ролашца а, кар-кара луш а йеша;
- программехь билгалыйна исбаьхьаллин говзарш лерсица синхааме тIеэца.

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

- поэзин а, прозин говзарш къегина (къаьсташ) йеша;
- Iамат тIерачу иллюстрацишка хьовса а, исбаьхьаллин тексташца уьш йуста а;
- шайна хетарг а, тидам бинарг а барта довзийта.

Довзаран йукъарчу дешаран дарашкахь дешархошна Iемар ду:

- дешаран Iаматах паргIат пайдаэца: биллабийн билгалонийн мотт бешалур бу (маттах кхетар бу); «Чулацам» а, «Корта» а агIонашца оьшу текст карон а;
- текстан билгалйаьккхина фрагмент, агIонехь билгалдаьхна могланаш а, дешнаш а сикха карон;
- хаамийн масех хьостанца (дешаран Iаматца, ша бечу белхан тептарца, хрестоматица; дешаран Iаматца а, дешаран дошамашца а; тексташца а, тексташна иллюстрацишца а) болх бан.

Коммуникативни дешаран дарашкахь дешархошна Iемар ду

- а) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:
 - парти тIехь цхьаьна волчу лулахочуьнца болх бан, вовшашна йукъахь болх бекъа, шен болх кхочушбан а, вовшаша бина болх талла;
 - кар-кара луш болх бан;
- б) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:
 - шина хьежамна а, шина агIонна а йукъара башхаллаш ган, ша тIетовжаран бух а балош, цхьахйолу агIо йалон а;
 - текстехь турпалхоша бовзийтина хьежамаш карон (лаха).

Талларан а, шаталларан а дешаран дарашкахь дешархочун Iама таро хир йу:

- схьабовзийтина хьежам тесктерчу могланашца тIечIагIбан;
- тайп-тайпанчу хьежамийн тайп-тайпана баххаш хилар кхета.

3-чу классехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочунна Iемар ду:

- нохчийн литературин говзарш Iаморан буха тIехь нохчийн меттан хьасене-эстетикин таронех кхета;
- ненан меттан литературех къоман эхь-бехк а, ламасташ лардаран а, схьакховдоран а къоман-культурин гIирс санна мехаллех кхетар;
- турпалхойн леларийн оьздангаллин мах хадон а, цуьнан бух балон а;
- нохчийн литературин говзарш йешаран процессехь йешаран корматталла шарйан: хезаш а, дагахь а йеша, исбаьхьаллин а, Iилманан а, дешаран а текстийн анализ йаран а, маьIна даран а зеделларг хила;
- нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух къамел шардарехь пайдаэца: ладоьгIна/йешна текст йийцаре йарехь дакъалаца, текстана тIе а тийжаш, шена хетарг тIечIагIдан; йешначу йа ладоьгIначу текстан кепе хьаьжжина, и схьайийца (йерриге йа йоцца), дакъалоцучу турпалхойн цIарах литаретуриг говзар схьайийца;
- текстах кхетархьама а, кхин совнаха хаамаш бовзархьама а куьйгаллин хьостанех пайдаэца.
- **«Къамелан а, йешаран а гүллакхан кепаш» дакъа:**
 - аудировани,
 - хезаш а, дагахь а йешар,
 - текстан тайп-тайпанчу кепашца болх,
 - библиографин культура,

исбаъхъаллин говзаран текстаца болх,
къамелан культура.

Дешархошна Ёмар ду:

• йешаран индивидуале болар тидаме а оьцуш, нийса а, къаьсташ а дийнна дешнаш хезаш деша;

• хьалха довзаран йешарехь а, йуха бӀаьртохаран йешарехь а, харжаман а, йуха талларан йешарехь а дагахь йешар;

• Ёамочу говзарийн авторийн – йаздархойн а, поэтийн а цӀерш йаха, церан говзарийн цӀерш йаха а, классехь йешначу текстийн чулацам боцца схьабийца а;

• дукха везачу литературин турпалхочух дийца;

• турпалхочуьнга йолу авторна ойла билгалйан;

• говзарийн турпалхойн мах хадон; тайп-тайпанчу говзарийн турпалхойн амалш вовшашца йуста;

• тайп-тайпанчу авторийн 6–8 байт дагахь йеша (харжамца);

• элементашца киншка йовза (автор, цӀе, «Чулацам» агӀо, иллюстрациш).

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Ёама таро хир йу:

• шаьш киншка харжа а, цуьнан элементашца киншкин чулацам бовза а;

• билгалйина киншкеш шаьш йеша;

• йешначу говзарийн турпалхойн мах хадоран ойла йовзийта;

• дошамашца шаьш болх бан.

«Литературоведенина йукъадалор» дакъа: байташкахь йазийнчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. дӀ.), говзарийн башхаллаш вовшаш къастор (туьйра а, дийцар а; дийнатех туьйра а, инзаре-тамашийна туьйра а, и. кх.дӀ.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дӀ.).

Дешархошна Ёмар ду:

• дийнатех лаьцна, инзаре-тамашийна, Ёер-дахаран хьокъехь долу туьйранаш вовшеш къастон;

• дийцар а, туьйра а вовшеш къастон;

• авторийн литературехь исбаъхъаллин вастийн гӀирсаш карон а, вовшеш къастон а (приемаш: дустар, олицетворени, гипербола (хӀума дестор олу вай), контраст; фигураш: йух-йуха алар).

Дешархойн таро хир йу Ёама:

• дийнатех лаьцначу туьйранан кхиарх кхета;

• дуьненан тайп-тайпанчу халкъийн туьйранашкахь «лелаш йолу» сюжетахь («лелаш долу туьйранин дийцарш») карон.

«Дешархойн кхоллараллин гӀуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шаьш текстах кхоллар.

Дешархошна Ёмар ду:

• йешначун чулацамах кхета; йешаран башхаллашца йогӀуш йолу соцунгӀа йан, азъайдар а, йешаран болар а харжа;

• программа билгалйина йолу исбаъхъаллин говзарш лерсица тӀелаца а, шайна хетарг барта схьадийца а;

• литературин текстан а, суртдилларн а, музыкин а говзарийн маьӀна дан, (гиначух, йешначух, хезначух шайн ойла а, синхаамаш а бовзийта);

• литературин текстийн диалогийн йаккхийчу фрагментийн инсценировкашкахь (ролашца ловзорехь) дакъалаца.

Дешархошна шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Ёама таро хир йу:

• байтийн а, прозин а текст хезаш йеша;

• Ёамат тӀерачу иллюстрацишка хьовса, музыкин говзаршка ладогӀа, исбаъхъаллин тексташца а, суртдилларан говзаршца а царна тӀехь гайтинчу ойланийн, синхаамийн, сагатдарийн хьежамца уьш йуста;

• барта а, йозанца а (аларца а/йа йоцпачу сочиненица) литературин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш йийцаре йечу хенахь шайн хилла ойланаш а, тидамаш а бовзийта.

Довзаран дешаран дарийн декъехь дешархошна Iемар ду

• дешаран дошамийн корпусох паргIат пайдаэца, оышу йолу дошаман статья сихха карон;

• дешаран Iаматах паргIат пайдаэца: биллабийн билгалонийн мотт бешалур бу (маттах кхетар бу); «Чулацам» а, «Корта» а агIонашца оышу текст карон а;

• текстаца болх бан: цуьнан тема а, коьрта ойла (идея, сагатдар) а, дахаран тайп-тайпана агIонаш (хъежам, дIахIоттамаш, кхетаман латтам) а къастон;

• хаамийн масех хьостанца (дешаран Iаматца, ша бечу белхан тептарца, хрестоматица; дешаран Iаматца а, дешаран дошамашца а; дешаран Iаматца а, хаамийн тIетоьхначу хьостанашца а (дешаран кхечу гуларшца, библиотекин киншкашца, Интернетерчу хаамашца); тексташца а, тексташна иллюстрацишца а болх бан.

Дешархойн Iама таро хир йу:

• гуларш хIитторан алгоритм карайерзон: монографийн, жанрийн а, тематически а (шашь терминаш – гуларийн къастамаш – лелош).

Коммуникативни дешаран дарашкахь дешархошна Iемар ду:

а) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:

• парти тIехь цхьаьна волчу лулахочуьнца болх бан, жимачу тобанехь, йоккхачу тобанехь: вовшашна йукьахь болх а, ролаш а йекъа, шен болх кхочушбан а, йукьарчу балха йукъа и дIатарбан а;

б) зIе хиларан гурашкахь хьасене хилар санна:

• схьабовзийтинчу хъежамийн а, агIонийн башхаллийн бухе дилларх кхета а, царех цхьахдолчунна тIетан а, йа шен хъежам дIабовзийта а хаа.

Цхьана къепене дерзийнчу дешаран кхочушдарийн декъехь дешна волучунна Iемар ду:

• ша-шен тидам бан а, болх дIабахьарна а, кхочушхиллачу жамIана а тIехь тидам бан а.

4-чу классехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочунна Iемар ду:

• амал кхиарехь а, шен культура билгалйаларехь а нохчийн литературин мехаллех кхета;

• исбаьхьаллин текстан турпалхойн позицеш билгалйан, исбаьхьаллин текстан авторан позицеш билгалйан;

• нохчийн литературин говзарш йешаран процессехь йешаран говзалла лакхайаккха: хезаш а, дагахь а йеша, исбаьхьаллин а, Iилманан а, дешаран а текстийн маьIна даран а, анализан а, хийцаран а коьрта кепаш карайерза а;

• къамел шардархьама нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух пайдаэца: ладоьгIна/йешна текст йийцаре йарехь дакъа, цу текстана тIе а тийжаш, шена хетарг тIечIагдIан а, бух балон а; йешначун йа ладоьгIначун чулацам текстан кепе хьаьжжина, схьайийцаран (йерриге йа йоцца) кепехь бовзийта; йешначу говзарийн буха тIехь барта дийцар хIоттон, хьасене хиларан декхарш тидаме а оьцуш (тайп-тайпанчу ладогIархошна);

• оьцуш йолу литература ша харжа, шен йешаран гуо кхолла а, шорбан а;

• текстах кхетархьама а, кхин сов хаамаш бовзархьама а куьйгаллин хьостанех пайдаэца.

«Къамелан а, йешаран а гIуллакхан кепаш» дакъа: аудировани, хезаш а, дагахь а йешар, текстан тайп-тайпанчу кепашца болх бар, библиографически культура, исбаьхьаллин говзаран текстаца болх бар, къамелан тIекарenan культура.

Дешна волучунна хуур ду:

- довзаран а, бӀаьргтохаран а, хаьржинчу а, талламан а йешаран процессехь дагахь йеша;
- говзаран тема а, коьрта оила а билгалйан; текст маӀнийн дакъошка йекъа, текстан план хӀоттон а, йухасхӀайийцарехь цунах пайдаэца а; текст йоцца а, ма-йарра а йухайийца;
- классехь Ӏамийнчу литературин коьртачу говзариин чулацам бовзийта а, цера авторш а, цӀерш а билгалйан а;
- «СтелаӀад» цӀе йолчу берийн журналан коьрта чулацам бийца (рубрикийн тӀегӀанехь);
- говзариин турпалхойн амалийн мах хадон; цхьана а, тайп-тайпанчу а говзариин турпалхойн амалш вовшашца йуста; авторна турплахочуьнга болу хьежам билгалбан;
- байтин говзарш йа цу йукъара кийсакаш (харжамца) дагахь йеша, йешаран хотӀах лаьцна классерчара олург паргӀат тӀелаца;
- литературин говзарх йа турпалхочух ша аьллачунна бух балор, говзара йуккьерчу фрагменташца йа къаьстинчу моӀланашца и тӀечӀагӀдан;
- элементашца киншка йовза (автор, цӀе, титульни агӀо, «Чулацам» агӀо, аннотаци, иллюстрациш);
- къаьстинчу говзарна а, говзариин гуларна а аннотаци хӀоттон;
- тайп-тайпан декхарш кхочушдаран Ӏалашонца библиотекехь ша киншка харжа (магийнчу спискаца йешар; билгалчу темина барта хаам кечбар);
- йешначу говзариин турпалхойн мах хадор довзийта, классерчарна хетарг гӀиллакхехь тӀелаца;
- хааман тайп-тайпанчу хьостанашца ша болх бан (дошамаш а, тайп-тайпана справочникаш а йукъалоцуш).

«Литературоведина йукъавигар» дакъа: рифмийн кепаш къастор, халкъан кхоллараллин а, авторийн литературин а говзариин жанрийн башхаллаш къастор, текстехь литературин приемаш (дустар, олицетворени, контраст, гипербола, и. кх. дӀ.) йовзар а, царах пайдаэцаран бахьанех кхетар а.

Дешна волучунна Ӏемар ду:

- исбаьхьаллин культурин кхиаран коьрта некъ ган: халкъан кхолларалли тӀера авторийн кепашка кхаччалц;
- халкъан говзарш авторийнчарах къастон;
- авторийн литературехь исбаьхьаллин вастийн гӀирсаш карон а, вовшах къастон (дустар, олицетворени, гипербола («даздар» олу), контраст, йух-йуха алар, рифмин тайп-тайпана кепаш) а.

Дешна волучун ша бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Ӏама таро хир йу:

- дуьненан халкъийн, нохчийн а, оьрсийн а туьйранашкахь мифашкахула дуьне дуьне довзаран башхаллаш;
- байтан маӀнин а, поэта хаьржинчу байт кхолларан кепан а зӀе карон (классикин а, кхузаманан а поэзин масалш тӀехь);
- исбаьхьаллин говзар кхолларехь йаздархочун (поэтан, художникан) кхоллараллин биографин ролах кхета;
- исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепашна (литературин, музыкин, суртдилларан) йукъайогӀу говзарш цера тематически цхьаьнайарца йуьстина ца Ӏаш, цера авторийн дуьнене хьежаман буха тӀехь (говзарехь гайтина йолу ойланаш) а йуста йиш йолуш хилар.

«Дешархойн кхоллараллин гӀуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шайш тексташ кхоллар (йазйар).

Дешна волучун шайш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Ӏама таро хир йу:

- байтийн а, прозин а текст хезаш йеша;
- классерчаьрца литературин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш царна тӀехь гайтинчу ойланийн, синхаамийн, сагатдарийн хьежамца йийцаре йар;
- барта а, йозанца а (аларца а/йа йоцчачу сочиненица) литерутурин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш йийцаре йечу хенахь шайн хилла ойланаш а, тидамаш а бовзийта.

Довзаран дешаран дарийн декъехь дешна волучунна Ӏемар ду:

- текста паргIат болх бан: талла билгалйинчу аспектах хаамаш билгалбан хаа, билгалйина аспект сацон; талламан аспект сихха хийца хаа;

- карарчу дешаран киншки тIехь а, комплектан кхечу киншкахь тIехь а паргIат хIума лаха; дешаран дошаман корпусех пайдаэца, школин библиотекин фондехь лаха; оышу хаамаш лаха а, дешаран тайп-тайпанчу Iалашонашкахь цунах пайдаэца а;

- хаамийн тайп-тайпанчу хьостанашца паргIат болх бан (текстан кепехь, суртдилларан я музыкин говзаллехь санна схьагайтинчу).

Коммуникативни дешаран дарашкахь дешна волучунна Iемар ду:

а) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:

- дешаран кооперацин тайп-тайпанчу кепаш (шимма цхьаьна бен болх, жимачу тобанехь болх, йоккхачу тобанехь болх) а, социалан тайп-тайпана ролаш (дIахьошверг а, кхочушдийриг а) а;

б) зIе хиларан гурашкахь хьасене хилар санна:

- схьабовзийтинчу хьежамийн а, агIонийн башхаллийн бухе дилларх кхета а, царах цхьахдолчунна тIетан а, йа шен хьежам дIабовзийта а хаа.

Цхьана кьепене дерзийнчу дешаран кхочушдарийн декъехь дешна волучунна Iемар ду:

- ша-шен тидам бан а, болх дIабахьарна а, кхочушхиллачу жамIана а тIехь тидам бан а.

Амал кхиаран дешаран кхочушдарийн декъехь дешна ваьллачун Iама таро хир йу:

- шен леларан культура а, дуьненах кхетар а кхолладаралехь литературин йешаран мехаллах кхета;

- шен оздангаллин-этически кьилба цхьана хорша дерзон (говзарийн анализ йаран новкъахь а, церан хьокъехь кьамел дечохь а эхь-бехкан мах хадон а, харжам бан а зеделарг гулдан).

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

1 КЛАСС (66 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐрaш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1.	Къамел кхиор Пачхьалкахан а, къоман а билгалонаш (шатлакхан илли, хЮст). Беснаш. Светофор. Ишколехъ. Іаламан дуьне (цѐра дийнаташ а, акхарой а, олхазарш, сагалматаш, олхазарш, дитташ, хасстоьмаш, стоьмаш). КІиранан денош. Байташ, дагардарш, нохчийн абатан элпех хІетал-металш	8	0	0	https://desharkho.ru / https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		8	0	0	
2.1.	Йеша Іамор Дешдакъошца йешарна тІера жим-жимма довлуш дийнна дешнаш шера а, кхеташ а деша хаарна тІедовлар (текстах кхета таро лучу йешаран индивидуальни боларца догІуш йешаран чехкалла (масалла). Йешаран орфоэпически барамаш ларбар. Кепана а, тайпанна а цхъатера йоцучу текстийн маъІнийн башхаллаш аз айдеш хийцарца схъагайтaр.	49	0	0	https://desharkho.ru /https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		49	0	0	
3.1.	Дикачу адаман гІуллакхаш. Деза дешнаш.	9	0	0	https://desharkho.ru /

Дийца,муьлхачу басахь хуьлу хIуманаш. Вайн Даймохк. Соьлжа-ГIала Вайн турпалхой: Кадыров Ахьмад-Хьаьжа Нурадилов Ханпаша. Вайн йаздархой: Айдамиров Абузар. Гайсултанов Iумар. Махмаев Жамалди. Ж.Махмаев «ДоттагIалла»,«Къоман хазна», «Дей,буьйсий»,«Дайна де»,«Бераш вайн хинйолу тIаьхье ю..», «Дуьло,бераш,делий вай» 1-Хь Хатуев «Зингат» 1.Демеев «Малонче» С.Эдилов «ГIан», «Беркат» «Даймохк» бохучу дашах кхетам хир бу. Даймохк безар а, ларбар а, Iалашбар а хIун ду хуур ду. Пачхье хIун йу хуур ду. Нохчийн Республикин коьртачу гIалин – Соьлжа-ГIалин – це йевзар йу. Соьлжа-ГIалин йоцца истори йевзар йу. ДIадаханчу шерийн турпалхойх а, кхузаманан турпалхочух шен дахарх нохчийн къоман дуьхьа дIаделлачу Кадыров Ахьмад-Хьаьжех а хаарш хир ду. Текстан хиламийн анализ йан а, адамийн Даймехкан дуьхьа леларех а, шайн дуьхьа леларх а кхета Iемар бу. «ДоттагIалла», «беркат», «дикалла», «къинхьегам безар», «гIиллакх» боху кхетамаш а бевзар бу, адаман дахарехь церан мехаллех а хкетар бу. КхидIа хьур ду хаарш шардар: ойла а йеш, кхета а кхеташ, йешар, йешначу говзарийн турпалхойн леларийн анализ йан; кьаьсташ а, кхеташ а дийнна дешнаш дешар.				https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:	9	0	0	
Программица сахьтийн барам	66	0	0	

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

2 КЛАСС (68 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѣраш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
	Дакъа 1. «Даймехкан 1алам. Аьхке. Гуьйре»				
1.1.	Аьхке дагалацар. Чѣрий дахар. Д. Кагерманов «Дог1а дар» Гуьйренан тидамаш. И. Демеев «Г1а». В. Бианки «Чан к1орнеш лийчор». Э.Мамакаев «Гуьйренан 1уьйре».	6	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 2. «Г1иллакх-оьздангаллех лаьцна»				
2.1.	Денний, нанний дика хилар. В.Осеева «К1ентий». Э.Мамакаев «Нана». В.Осеева «Йоккха стаг» «Ц1ена хи» Ц1ена хила вай. Харц лийна 1у. Х1ума яар. Пайхамаро нийсонах лаьцна аьлларг. Хатуев. «Г1иллакх» Б.Дикаев «Берашка-сайн доттаг1шка». Талламан болх хьалхарчу чийрикна лерина.	8	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 3. «Берийн дахар»				
3.1	Ж. Махмаев «Маликатан доттаг1ий.» Т. Ахмадова «Нура». З. Муталибов «Дешархойн кьийсадаларш».	5			https://desharkho.ru/

	1. Гайсултанов «Доллучун шен хан ю». П. Абубакарова «Дешнех ловза».				https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 4. «Вайн доттаг1ийн дийнаташ»				
4.1	«Вайн доттаг1ийн дийнаташ» Х. Берсанов «Бексолтан алаша». Ж. Махмаев «Ши к1еза». Хь. Саракаев «Борзик». Э. Мамакаев «Тхан пису». Э.Мамакаев «Акхарой долчохь» Ш. Макалов «Дехкий дийна муха дисира». А. Тапалаева «Массарна дерг-ловзар». Хь. Саракаев «Х1орш х1ун ю?».	8		0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 5. «Болх-доккха хазахетар»				
4.1.	Талламан болх шолг1ачу чийрикна лерина З. Муталибов «Муьлхха а болх оьшуш бу» Ж.Махмаев «Маликат». 1. Гайсултанов «Пхьола». Д. Кагерманов «Говзанчаш». Х.Ошаев «Ши накъост». Г. Балл «Цхъана меттехь ца соцу мало».	7	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 6. «1а»				
6.1	1.Мамакаев «1а», Э. Мамакаев «Керла шо». Туйра «1аьнан оьг1азло», Ж. Махмаев «Салазаш хахкар». Хь. Саракаев «Дарц». Д. Кагерманов «Г1ура – дада». Хь. Саракаев «Х1ара маца хуьлу?»	7			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа7. «Вайн Даймохк»				
7.1	«Вайн Даймохк» Нефтах х1ун йоккху? 1. Кусаев «Сан Г1ала».	4	1		https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Хиш. Вайн хиш чохъ хуьлу чӀерий. Ж. Махмаев «Машар».				
7.2	«БӀаьсте, бӀаьсте йеъна кхечи!» Хь. Сатуев «Вайн бераш». Талламан болх кхоалгӀачу чийрикна лерина. Л. Н. Толстой «БӀаьсте». Хь. Саракаев «ХӀун ю иза?». 1. Гайсултанов «БӀаьста хьуьнхахь». Д. Кагерманов «Алкханчаш». В. Бианки «Пхьагал дитта тӀехь». «Муха догӀа деза синтар». Д. Кагерманов «Со а воьду». Н.Н. Носов «Хорсамех лаьцна» (2с.).	11	1		
	Дакъа 8. Нохчийн халкъа барта кхолларалла»				
8.1	Цицигий, дахкий. Кицанаш. ХӀетал-металш. Чехкааларш. Дагардарш. Туйра «Майра пхьагал». Туйра «Цаьпцалгий, зингаттий». Туйра «Газа-гуьзалгтий, сира борззий», Туйра «Зуй, пхьагаллий». Талламан болх доьалгӀачу чийрикна лерина. Туйра «Борззий, цхьогаллий, ломмий»	12	1		
	Дакъа 8. ЖамӀдаран таллар				
8.1	Контрольни болх /Тестировани/		4		
Дерриг:		68	4		
Программица сахьтийн барам		68			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

3 класс

№п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш.	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахъташ	Таламан белхаш	Кхоллара ллин белхаш	
Дакъа 1. Даймехкан косташ.					
	А. Сулейманов «Даймахкана, вайн халкъана», «Ирс, ахь хIун до? Стенга доьду?» Ш. Арсанукаев «БIешерийн къийсамехъ».	2			https://desharkho.ru/www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2			
Дакъа 2. Аьхке а, гуьйре а.					
	Ш. Арсанукаев «Аьхкенап Iуьйре». М. Сулаев «ДогIа деанчул тIаьхъа». Д. Кагерманов «Аьхке». З. Муталибов «Оха болх а бо, деша а доьшу». Ж. Махмаев «Мангалкомарш». Хь .Хасаев «Комаьрша хьун». Хь. Осмиев «Гуьйре». Х. Эдилов «Гуьйре». Хь. Хасаев «Гуьйре тIекхочуш». Д. Кагерманов «ГIаргIлеш, «хабарш» а дуьйцуш». Э. Мамакаев «Гуьйренан суьрташ».	10	1		https://desharkho.ru/www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		10	1		
Дакъа 3. Вайн Даймохк.					
	Вайн республика. Д. Кагерманов «Сан Кавказ». Ш. Рашидов «Даймахке безам».	2			https://desharkho.ru/www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2			
Дакъа 4. Iалам лардар – иза Даймохк ларбар ду.					
	М. Пришвин «Сан Даймохк». Р. Ахматова «Эвлахъ». Хь. Хасаев «Бен». Хь. Саракаев «Асвадан адамалла». 1. Гайсултанов «Эксурси». Хь. Хасаев «Бохам».	7			https://desharkho.ru/www.urok95.ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7			
Дакъа 5. Берийн дахар.					

	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаба». Ж. Махмаев «Коран ангали». Гайсултанов «Ярагли». Хь. Саракаев «Жлов, морзаххий, херх схьаобций». I. Чантиев «Стенна вара Мурад глайглане». 3. Муталибов «Мустапан каранаш». Д. Кагерманов «Мазлаглехь». 1. Гайсултанов «Уггар мехалниг».	10	1		https://desharkho.ru/ www.urok95/ru
Дерриг:		10	1		
Дакъа 6. Даймохк вай кьинхьегамца хьестабо.					
6.	М. Сулаев «Лабттана гергахь ваьшна тлера декхарш». Р. Нашхоев «Соьга йуха хабар дийцало». Ш. Арсанукаев «Сан йиша». Т. Закаев «Сох а хир ву глешлойархо». М. Ахмадов «Асарахь».	5			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5			
Дакъа 7. 1а.					
7.	М. Сулаев «Лайн чимаш», «1а дулуш». Хь. Хасаев «Хьуьнхахь 1а». Ж. Махмаев «Ло деана». Д. Кагерманов «1аьнан хьаша». I. Мамакаев «1а». I. Гайсултанов «Цергков». Ш. Рашидов «1ай». Хь. Саракаев «Дуьххьарлера хьуьнар». Ш. Арсанукаев «1аьнан суьйре». I. Чантиев «1аьнан а, аьхкенан хилла кьовсам».	11			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		11			
Дакъа 8. Б1аьсте йог1у, б1аьсте йог1у!					
8.	М. Сулаев «Б1аьстенца дека лаьттан зевне илли», «Б1аьсте». I. Гайсултанов «Б1аьсте тлейог1уш». I. Мамакаев «Б1аьстенан юьхь». В. Саидов «Барх1алг1а март». Хь. Саракаев «Мамина совг1ат». Хь. Хасаев «Хьуьнан акхарой б1аьста», «Зевне хьеший». Хь. Сатуев «Б1аьсте йог1у», «Б1аьстенан дог1а». I. Гайсултанов «1алам хаздан деза». Д. Кагерманов «Арахь».	12	1		https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		12	1		
Дакъа 9. Халкъан барта кхолларалла.					
9.	Туьйранаш, шира дийцарш. Бабин Ч1ирдиг. Ден весет. Бекхам. Тешам боцу лулахой.	5	1		https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	1		
10.	Контрольни болх /Тестировани/	4			
Дерриг		4			
Программин сахьтийн барам		68			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

4 КЛАСС (68 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѣраш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1	Хъ. Хасаев. «Беркате аьхке З. Сулейманова. «Аьхкенан сурт» 1.Мамакаев. «Дагалецамаш З. Сулейманова. «Чеглардиг» М. Мамакаев. «Гуьйре» Хъ. Хасаев. «Шийла 1уьйре» Ш. Окуев. «Гуьйре».	7	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	0	0	
2.1	Таймин Биболатан илии Эла Мусосттий, Адин Сурхой. Эла Мусосттий, Адин Сурхой. Астагла Тимар Астагла Тимар Гайсултанов. «Йуург ца хилча» Гайсултанов. «Йуург ца хилча» Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина) П. Хатуева. «Къонах хьанах олу?».	9	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Вайн республика-Нохчийчоь В. Баширов. «Сан хьоме Нохчийчоь» Т. Ахмадова, 1. Алиев. «Декалахь сан илии» С. Яшуркаев. «Пасха» С. Яшуркаев. «Пасха» М. Ахмадов. «Нохчийн хиш»Арсанукаев Ш.	5			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.3	Вайга туьйранаша кхойкху «Муьлха йоккха хилла?» Чантиев. «Хьекъал тоьлла» А. Дадуев. «Мара байна Салман» А. Дадуев. «Мара байна Салман» «Къоьллел хьекъал тоьлла». «Къоьллел хьекъал тоьлла». 3. Джамалханов. « Хьекъал долу йо1 а кхиэлахо а» 3. Джамалханов. « Хьекъал долу йо1 а кхиэлахо а» Талламан болх (шолг1ачу чийрикна лерина) 3. Джамалханов. «Хьекъал долу воккха стаг а, кьиза эла а » 3. Джамалханов. «Хьекъал долу воккха стаг а, кьиза эла а » Охх1ай Охх1ай Махана аьлла баркалла 1.Гайсултанов Дашо б1араш 1.ГайсултановДашо б1араш	16	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		30	2	0	
3.1	С. Бадуев «Со кхин хьуна декар дац. » . С. Бадуев «Со кхин хьуна декар дац. » С. Бадуев «Дуьйлало» М.Мамакаев «Хьуьнхахь» 1.Мамакаев «Даймохк» 1.Гайсултанов. «Диканиг» 1.Гайсултанов. «Диканиг» 1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?» 1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?» Х.Эдилов «Ло дог1уш» Талламан болх (кхоалг1ачу чийрикна лерина)	11	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	Сийлахь-доккхачу зеран муьрехь Хь. Саракаев «Синтем боцу денош» Хь. Саракаев «Синтем боцу денош» 1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа» 1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа» 1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк» 1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»	6			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

3.3	Болх бе,халкъан дуьхъа ваха- 1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц» 1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц» Х.Берсанов. «Жима Зарет» 1.Гайсултанов.«Совг1аташ» 1.Гайсултанов.«Совг1аташ» 1.Гайсултанов «Ч1ег1ардиган бен» 1.Гайсултанов «Ч1ег1ардиган бен» С. Гацаев. «Эх1, хьо мерза илли » З.Джамалханов «8-г1а Март» Ш.Рашидов «Ахъа суна гечделахъ» Талламан болх (добалг1ачу чийрикна лерина) 1.Мамакаев»Б1аьстенан 1уьйре» 3.Сулейманова «Зу халхайолу» 3.Сулейманова «Зу халхайолу»	14	1		https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		31	2	0	
8.1	Контрольни болх /Тестировани/		4		
Дерриг:			4		
Программица сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ
1 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Абатал хьалхара мур(къамел кхиор) 8 с.						
1.	Новкъахь.Шкоলেখь.	1	0	0	05.09.2023	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.	Ціера дийнаташ. 31акардаьхни.	1	0	0	07.09.2023	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.	Акха дийнаташ. Вайн махкара олхазарш.	1	0	0	12.09.2023	https://ps95.ru/
4.	Сагалматаш. Акха стоьмаш	1	0	0	14.09.2023	dikdosham/ru/
5.	Стоьмаш. Хасстоьмаш.	1	0	0	19.09.2023	https://ps95.ru/
6.	Ахархойн гIирсаш. Ялташ. Iалам.	1	0	0	21.09.2023	dikdosham/ru/
7.	Дийнан раж.	1	0	0	26.09.2023	https://ps95.ru/
8.	Сурсаташ	1	0	0	28.09.2023	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Абатан мур (йеша Iамор) 49с.						
9	Аз а,элп а А,а.	1	0	0	03.10.2023	dikdosham/ru/
10	Аз а,элп а У, у.	1	0	0	05.10.2023	https://ps95.ru/
11	Аз а, элп а О.о	1	0	0	10.10.2023	https://ps95.ru/
12	Аз а, элп а И.и	1	0	0	12.10.2023	dikdosham/ru/
13	Аз а, элп а Л.л	1	0	0	17.10.2023	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
14	Аз а, элп а М.м	1	0	0	19.10.2023	https://ps95.ru/
15	Аз а, элп а. С, с	1	0	0	24.10.2023	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
16	Аз а, элп а. Р, р	1	1	0	26.10.2023	https://ps95.ru/
17	Аз а, элп а. Х, х	1	0	0	07.11.2023	dikdosham/ru/
18	Аз а, элп а. Б,б	1	0	0	09.11.2023	https://ps95.ru/

19	Аз а, элп а Д, д	1	0	0	14.11.2023	https://ps95.ru/
20	Аз а, элп а Е, е.	1	0	0	16.11.2023	dikdosham/ru/
21	Аз а, элп а Н, н	1	0	0	21.11.2023	https://ps95.ru/
22	Аз а, элп а Т, т.	1	0	0	23.11.2023	https://ps95.ru/
23	Аз а, элп а В, в	1	0	0	28.11.2023	dikdosham/ru/
24	Аз а, элп а З, з	1	0	0	30.11.2023	https://ps95.ru/
25	Аз а, элп а Й, й	1	0	0	05.12.2023	https://ps95.ru/
26	Аз а, элп а К, к.	1	0	0	07.12.2023	https://ps95.ru/
27	Аз а, элп а П, п.	1	0	0	12.12.2023	https://ps95.ru/
28	Аз а, элп а Э, э.	1	0	0	14.12.2023	https://ps95.ru/
29	Аз а, элп а Ш, ш.	1	0	0	19.12.2023	dikdosham/ru/
30	Аз а, элп а Ц, ц.	1	0	0	21.12.2023	https://ps95.ru/
31	Аз а, элп а 1.	1	0	0	26.12.2023	https://ps95.ru/
32	К1еда хъаьрк (ь)	1	0	0	28.12.2023	https://ps95.ru/
33	Ч1ог1а хъаьрк(ъ)	1	0	0	09.01.2024	dikdosham/ru/
34	Аз а, элп а Хь, хь.	1	0	0	11.01.2024	dikdosham/ru/
35	Аз а, элп а Кх, кх.	1	0	0	16.01.2024	https://ps95.ru/
36	Аз а, элп а Къ, къ	1	0	0	18.01.2024	https://ps95.ru/
37	Аз а, элп а Г, г	1	0	0	23.01.2024	dikdosham/ru/
38	Аз а, элп а Г1, г1	1	0	0	25.01.2024	https://ps95.ru/
39	Аз а, элп а Аь, аь	1	0	0	30.01.2024	https://ps95.ru/
40	Аз а, элп а Оь, Оь	1	0	0	01.02.2024	dikdosham/ru/
41	Аз а, элп а Уь, уь	1	0	0	06.02.2024	https://ps95.ru/
42	Аз а, элп а Ч, ч.	1	0	0	08.02.2024	dikdosham/ru/
43	Аз а, элп а Ч1, ч1.	1	0	0	13.02.2024	https://ps95.ru/
44	Аз а, элп а Т1, т1.	1	0	0	15.02.2024	dikdosham/ru/

45	Аз а, элп а.Ж, ж.	1	0	0	27.02.2024	https://ps95.ru/
46	Аз а, элп а Х1, х1	1	0	0	29.02.2024	https://ps95.ru/
47	Аз а, элп а К1, к1.	1	0	0	05.03.2024	dikdosham/ru/
48	Аз а, элп а Ю, ю.	1	0	0	07.03.2024	https://ps95.ru/
49	Аз а, элп а Юь, юь.	1	0	0	12.03.2024	https://ps95.ru/ dikdosham/ru/
50	Аз а, элп а Я, я.	1	0	0	14.03.2024	https://ps95.ru/
51	Аз а, элп а Яь яь.	1	0	0	19.03.2024	https://ps95.ru/ dikdosham/ru/
52	Аз а, элп а, Ц1 ц1	1	0	0	21.03.2024	https://ps95.ru/
53	Аз а, элп а, П1 п1	1	0	0	02.04.2024	https://ps95.ru/
54	Аз а, элп а Ф ф. .	1	0	0	04.04.2024	https://ps95.ru/ dikdosham/ru/
55	Аз а, элп а Ё ё.	1	0	0	09.04.2024	https://ps95.ru/
56	Элп Щ щ	1	0	0	11.04.2024	https://ps95.ru/
57	Элп ы	1	0	0	16.04.2024	https://ps95.ru/
Абатал т1аьхара мур(Литературни йешар) 9с.						
58	Дикачу адаман г1уллакхаш. Деза дешнаш.	1	0	0	18.04.2024	https://ps95.ru/ dikdosham/ru/
59	Дийца,муьлхачу басахь хуьлу х1уманаш.	1	0	0	23.04.2024	https://ps95.ru/ dikdosham/ru/
60	Вайн Даймохк.Соблжа-Г1ала	1	0	0	25.04.2024	dikdosham/ru/
61	Вайн турпалхой.Кадыров Ахьмад-Хьаьжа.Нурадилов Ханпаша.	1	0	0	30.04.2024	dikdosham/ru/
62	Вайн яздархой.Айдамиров Абузар.Гайсултанов 1умар.Махмаев Жамалди.	1	0	0	07.05.2024	dikdosham/ru/
63	Ж.Махмаев «Доттаг1алла» ,«Къоман хазна» Дей,буьйсий	1	0	0	14.05.2024	dikdosham/ru/
64	Ж.Махмаев Дайна де. «Бераш вайн хинйолу т1аьхье	1	0	0	16.05.24	dikdosham/ru/

	ю..»					
65	Ж.Махмаев «Дуьло,бераш,делий вай 1-Хь Хатуев «Зингат»	1	0	0	21.05.24	dikdosham/ru/
66	1.Демеев «Малонче» С.Эдилов «Г1ан» Беркат	1	0	0	23.05.2024	dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		66	0	0		

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

2 класс

№ п/ п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш		
1.	Аьхке дагалацар.. Ч1ерий дахар.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
2.	Д.Кагерманов «Дог1а дар»,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
3.	«Гуьйренан тидамаш»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
4.	Демеев И. «Г1а»,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
5.	Бианки В. «Чено к1орнеш лийчор».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
6.	Э.Мамакаев «Гуьйренан 1уьйре».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
7.	Дений,нанний дика хилар.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
8	В.Осеева «К1ентий»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
9	Э.Мамакаев «Нана» В.Осеева «Йоккха стаг»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
10	Ц1ена хи .Ц1ена хила вай?	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham

11	Харцлийна 1у. Х1ума яар. Пайх1амаро нийсонах лаьцна аьлларг	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
12	1-Хь.Хатуев «Г1иллакх».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
13	Б.Дикаев «Берашка-сайн доттаг1ашка»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
14	Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина)	1	1	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
15	Ж.Махмаев «Маликатан доттаг1ий».	1	1	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
16	Т.Ахмадова «Нура»»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
17	З.Муталибов «Дешархойн кьийсадаларш».	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
18	1.Гайсултанов «Доллучун шен хан ю»..ъ	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
19	П.Абубакарова «Дешнех ловза»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
20	Х.Берсанов «Бексолтин алаша.	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
21	Ж.Махмаев «Ши к1еза»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
22	Хь.Саракаев «Борзик»,	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
23	Э. Мамакаев «Тхан пису»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
24	Э.Мамакаев «Акхарой долчоь»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
25	Ш.Макалов «Дехкий дийна муха дисира»..	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
26	А.Тапалаева « Массарна дерг- ловзар»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
27	Хь.Саракаев «Х1орш х1ун ю?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

28	Талламан болх шолгачу чийрикна лерина	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
29	З.Муталибов «Муълхха а болх оьшуш бу»..	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
30	Ж.Махмаев «Маликат».	1	1	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
31	1.Гайсултанов «Пхьола».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
32	Кагерманов. «Говзанчаш	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
33	Х.Ошаев «Ши накъост »	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
34	Г.Балл «Цхъана меттехъ ца соцу мало».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
35	1.Мамакаев «1а»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
36	Э.Мамакаев «Керла шо»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
37	Туйра «1аьнан оьглазло»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
38	Ж.Махмаев «Салазаш хахкар»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
39	Хь.Саракаев «Дарц».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
40	Д.Кагерманов Г1ура-дада».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
41	Хь.Саракаев «Х1ара маца хуьлу	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
42	«Нефтах х1ун йоккху?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
43	1адиз Кусаев «Сан г1ала»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
44	«Хиш» «Вайн хиш чохь хуьлу ч1ерий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
45	«Ж.Махмаев «Машар»	1	0	0		https://urok95.ru

						ps95.ru/dikdosham
46	Хь.Сатуев «Вайн бераш»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
47	Талламан болх кхоалг1ачу чийрикна лерина.	1	1	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
48	Л.Н.Толстой «Б1аьсте»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
49	Хь.Саракаев «Х1ун ю иза?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
50	Гайсултанов «Б1аьста хьуьнхахь».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
51	Д.Кагерманов «Алкханчаш»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
52	В.Бианки»Пхьагал дитта т1ехь»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
53	«Муха дог1а деза синтар»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
54	Д.Кагерманов «Со а воьду»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
55	Н.Носов «Хорсамах лаьцна»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
56	Н.Носов «Хорсамах лаьцна»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
57	Цицигтий,дахкий(берийн ловзар)	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
58	Кицанаш,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
59	Х1етал-металш	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
60	Чехкааларш,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
61	Дагардарш	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
62	«Майра пхьагал»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham

63	«Цаьпцалггий,зингаттий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
64	«Газа-гуьзалггий,сира борззий»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
65	«Зуй,пхьагаллий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
66	Талламан болх доьалг1ачу чийрикна лерина.	1	1	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
67	«Цхьогаллий,пхьагаллий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
68	«Борззий,цхьогаллий,ломмий»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68				

**Нохчийн литературин поурочни планировани
3-г1а класс**

№ п/п	Урокан тема.	Сахътийн барам			Терахъ	Электронни дешаран ресурс
		Сахът	Таллам ан белхаш	КХолларал ин белхаш		
Даймехкан косташ. 2 с.						
1	А. Сулейманов «Даймахкана, вайн халкъана», «Ирс, ахъ х1ун до? Стенга доьду?»	1	0	0		www.urok95/ru
2	Ш. Арсанукаев «Б1ешерийн кыйсамехъ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
Аьхке а, гуьйре а. 11с.						
3	Ш. Арсанукаев «Аьхкена1уьйре».	1	0	0		www.urok95/ru
4	М. Сулаев «Дог1а деанчул т1аьхъа».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
5	Д. Кагерманов «Аьхке».	1	0	0		https://desharkho.ru/
6	З. Муталибов «Оха болх а бо, деша а доьшу».	1	0	0		www.urok95/ru
7	Ж. Махмаев «Мангалкомарш».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
8	Хь .Хасаев «Комаьрша хьун».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

9	Хь. Осмиев «Гуьйре».	1	0	0		www.urok95.ru
10	Х. Эдилов «Гуьйре».	1	0	0		https://deshar.kho.ru/
11	Хь .Хасаев «Гуьйре тIекхочуш». Д. Кагерманов «ГIаргIлеш, «хабарш» а дуьйцуш».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
12	Э. Мамакаев «Гуьйренан суьрташ».	1	0	0		www.urok95.ru
13	Хьалхарчу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://deshar.kho.ru/
Вайн Даймохк. 2с.						
14	Вайн республика. Д. Кагерманов «Сан Кавказ».	1	0	0		https://deshar.kho.ru/
15	Ш. Рашидов «Даймахке безам».	1	0	0		www.urok95.ru
Галам лардар – иза Даймохк ларбар ду. 7с.						
16	М. Пришвин «Сан Даймохк».	1	0	0		https://deshar.kho.ru/
17	Р. Ахматова «Эвлахь».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
18	Хь. Хасаев «Бен».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
19	Хь. Саракаев «Асвадан адамалла».	1	0	0		www.urok95.ru
20	1. Гайсултанов «Экскурси».	1	0	0		www.urok95.ru
21	1. Гайсултанов «Экскурси».	1	0	0		https://deshar.kho.ru/
22	Хь. Хасаев «Бохам».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Берийн дахар. 11 с						
23	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаъа».	1	0	0		www.urok95.ru
24	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаъа».	1	0	0		https://deshar.kho.ru/
25	Ж. Махмаев «Коран ангали».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
26	Гайсултанов «ЯрагIи».	1	0	0		https://deshar.kho.ru/
27	Хь. Саракаев «ЖIов, морзаххий, херх схьаобций».	1	0	0		www.urok95.ru
28	1. Чантиев «Стенна вара Мурад гIайгIане».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
29	З. Муталибов «Мустапан каранаш».	1	0	0		https://deshar.kho.ru/

30	Шолгачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://desharkho.ru/
31	Д. Кагерманов «Мазлаглехь».	1	0	0		www.urok95.ru
32	1. Гайсултанов «Уггар мехалниг».	1	0	0		https://desharkho.ru/
33	1. Гайсултанов «Уггар мехалниг».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
Даймохк вай кыинхъегамца хъестабо. 5 с						
34	М. Сулаев «Лабттана гергахь ваьшна тлера декхарш».	1	0	0		www.urok95.ru
35	Р. Нашхоев «Собга йуха хабар дийцало».	1	0	0		https://desharkho.ru/
36	Ш. Арсанукаев «Сан йиша».	1	0	0		www.urok95.ru
37	Т. Закаев «Сох а хир ву глешлойархо».	1	0	0		https://desharkho.ru/
38	М. Ахмадов «Асарахь».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
1а. 11с.						
39	М. Сулаев «Лайн чимаш».	1	0	0		https://desharkho.ru/
40	М. Сулаев «1а дулуш».	1	0	0		www.urok95.ru
41	Хь. Хасаев «Хьуьнхахь 1а».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
42	Ж. Махмаев «Ло деана».	1	0	0		https://desharkho.ru/
43	Д. Кагерманов «1аьнан хьаша».	1	0	0		www.urok95.ru
44	1. Мамакаев «1а».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
45	1. Гайсултанов «Цергков».	1	0	0		https://desharkho.ru/
46	Ш. Рашидов «1ай».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
47	Хь. Саракаев «Дуьххьарлера хьуьнар».	1	0	0		www.urok95.ru
48	Ш. Арсанукаев «1аьнан суьйре».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
49	1. Чантиев «1аьнан а, аьхкенан хилла кьовсам».	1	0	0		www.urok95.ru
Блаьсте йогIу, блаьсте йогIу! 13с.						
50	М. Сулаев «Блаьстенца дека лаьттан зевне илли».	1	0	0		https://desharkho.ru/

51	Кхоалгачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://deshar.kho.ru/
52	І. Гайсултанов «Біаьсте тлейоглуш».	1	0	0		www.urok95.ru
53	І. Мамакаев «Біаьстенан юьхь».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
54	М. Сулаев «Біаьсте».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
55	В. Саидов «Бархалалга март».	1	0	0		https://deshar.kho.ru/
56	Хь. Саракаев «Мамина совгат».	1	0	0		www.urok95.ru
57	Хь. Хасаев «Хьуьнан акхарой біаьста».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
58	Хь. Сатуев «Біаьсте йоглу».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
59	І. Гайсултанов «Іалам хаздан деза».	1	0	0		www.urok95.ru
60	Хь. Хасаев «Зевне хьеший».	1	0	0		https://deshar.kho.ru/
61	Хь. Сатуев «Біаьстенан догла».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
62	Д. Кагерманов «Арахь».	1	0	0		www.urok95.ru
Халкъан барта кхолларалла. 6с.						
63	Туьйранаш, шира дийцарш. Бабин Чіирдиг.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
64	Доьалгачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://deshar.kho.ru/
65	Ден весет.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
66	Бекхам.	1	0	0		www.urok95.ru
67	Тешам боцу лулахой.	1	0	0		www.urok95.ru
68	Тешам боцу лулахой.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
Програмица сахьтийн барам		68				

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

4 класс

№ п/ п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь		Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талла ман белхаш	Кхоллараллин белхаш			
Хьомечу 1аламан сурт-7с					Планаца	Билггал	
1.	Хь. Хасаев. «Беркате аьхке	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
2.	З. Сулейманова. «Аьхкенан сурт»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
3.	1.Мамакаев. «Дагалецамаш	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
4.	З. Сулейманова. «Чеглардиг»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
5.	М. Мамакаев. «Гуьйре»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
6.	Хь. Хасаев. «Шийла 1уьйре»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
7.	Ш. Окуев. «Гуьйре».	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
Вайн Даймехкан д1адахначунна т1ера-9с							
8	Таймин Биболатан или	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
9	Эла Мусосттий, Адин Сурхой.	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
10	Эла Мусосттий, Адин Сурхой.	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
11	Астагла Тимар	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
12	Астагла Тимар	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/

							/dikdosham/ru/
13	Гайсултанов. «Йуург ца хилча»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
14	Гайсултанов. «Йуург ца хилча»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
15	Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестировани
16	П. Хатуева. «Кьонах хьанах олу?».	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
Вайн республика-Нохчийчоь-5с							
17	В. Баширов. «Сан хьоме Нохчийчоь»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
18	Т. Ахмадова, 1. Алиев. «Декалахь сан илли»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
19	С. Яшуркаев. «Пасха»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
20	С. Яшуркаев. «Пасха»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
21	М. Ахмадов. «Нохчийн хиш»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
Вайга туьйранаша кхойкху-16ч							
22	«Муьлха йоккха хилла?»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
23	Чантиев. «Хьекьал тоьлла»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
24	А. Дадугев. «Мара байна Салман»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
25	А. Дадугев. «Мара байна Салман»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/

26	«Къоьллел хъекъал тоьлла».	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
27	«Къоьллел хъекъал тоьлла».	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
28	З. Джамалханов. « Хъекъал долу йо1 а кхиэлахо а»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
29	З. Джамалханов. « Хъекъал долу йо1 а кхиэлахо а»	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
30	Талламан болх (шолг1ачу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестировани
31	З. Джамалханов. «Хъекъал долу воккха стаг а, къиза эла а »	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
32	З. Джамалханов. «Хъекъал долу воккха стаг а, къиза эла а »	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
33	Охх1ай	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
34	Охх1ай	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
35	Махана аьлла баркалла	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
36	1.Гайсултанов Дашо б1араш	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
37	1.ГайсултановДашо б1араш	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
Нохчийн къоман баккхий йаздархой- 11с							
38	С. Бадиев «Со кхин хъуна декар дац. »	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/
39	С. Бадиев «Со кхин хъуна декар дац. »	1	0	0			https://desharkho /dikdosham/ru/

40	С. Бадиев «Дуьйлало»	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
41	М.Мамакаев «Хьуьнхахь»	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
42	1.Мамакаев «Даймохк»	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
43	1.Гайсултанов. «Диканиг»	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
44	1.Гайсултанов. «Диканиг»	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
45	1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
46	1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
47	Х.Эдилов «Ло дог1уш»	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
48	Талламан болх (кхоалг1ачу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестировани
Сийлахь-доккхачу зеран муьрехь- (6с)							
49	Хь. Саракаев «Синтем боцу денош»	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
50	Хь. Саракаев «Синтем боцу денош»	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
51	1.Зайнутдинов «К1ентан дуюьхьа»	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
52	1.Зайнутдинов «К1ентан дуюьхьа»	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/
53	1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»	1	0	0			https://desharkho / /dikdosham/ru/

54	1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
Болх бе,халкъан дуьхьа ваха-14с							
55	1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
56	1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
57	Х.Берсанов. «Жима Зарет»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
58	1.Гайсултанов.«СовгIаташ»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
59	1.Гайсултанов.«СовгIаташ»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
60	1.Гайсултанов «ЧIегIардиган бен»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
61	1.Гайсултанов «ЧIегIардиган бен»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
62	С. Гацаев. «Эх1, хьо мерза илли »	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
63	З.Джамалханов «8-гIа Март»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
64	Ш.Рашидов «Ахьа суна гечделахь»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
65	Талламан болх (добалгIачу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестировани
66	1.Мамакаев «БIаьстенанIуьйре»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
67	З.Сулейманова «Зу халхайолу»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
68	З.Сулейманова «Зу халхайолу»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/

							/
							/dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА БАРАМ	САХЪТИЙН	68					

Йуххедиллар 1

Іаморан-методически кхачойар

Іаморан-методически пособиш

1. Дешаран книжка. Белхан тептар. 1-ра класс.
2. Дешаран книжка. Белхан тептар. 2-гІа класс.
3. Дешаран книжка. Белхан тептар. 3-гІа класс.
4. Дешаран книжка. Белхан тептар. 4-гІа класс.
5. Берийн бошмашна а, йуьхьанцарчу классашна а лерина хрестомати. /ХІоттийнарг. Эдилов С.Э. Соьлжа-ГІала, 2018.

Іилманан литература

Эдилов С.Э. Нохчийн мотт а, керла технологеш а. Соьлжа-ГІала, 2018.

Арсанукаев А.М. Шкоলেখь исбаьхьаллин произведени таллар. Соьлжа-ГІала, 2013.

Методически литература

Эдилов С.Э. Дагалецамийн денош а, суьйренаш а

Ишколин даздарийн, викторинийн, кьовсадаларийн, суьйренин сценариш. Соьлжа-ГІала, 2018.

Дошамаш

1. Мадиев А.Г. Нохчийн-оьрсийн словарь. М.: ГИИ НС, 1961. 625 а.
2. Абдулкадырова Р.А. Йуьхьанцарчу ишколана лерина суьрташкахь нохчийн-оьрсийн-ингалсан дошам. Соьлжа-ГІала, 2011.

Хаамийн-ресурсни кхачойар

1. desharkho.ru – Нохчийн элекиронни школа.

2. ps95.ru/dikdosham/ - Нохчийн-оьрсийн, оьрсийн-нохчийн онлайн дошам.

Йуххедиллар 2

Урокал арахьа дІайахьа магийнчу мероприятиин перечень

Кху программo иштта йукьалоцу дешархойн урокал арахьара мероприятиш а. «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предметан чулацамца догІуш долу урокал арахьара гІуллакхаш билгал а дой, вовшахтуху йуьхьанцарчу классийн дешархойн башхаллаш а, хьашташ а, Нохчийн Республикин кьаьмнийн а, этнокультурин а башхаллаш а тидаме а оьцуш. Урокал арахьарчу гІуллакхан маьІна ду ийманехь кхетош-кхиорна а, оьздангаллин нийса харжам бар кхиорна а тІехьажийна болу культурно-кхоллараллин болх дешархоша кхочушбар.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предметан чулацамца догІуш, урокал арахьара гІуллакх кхочушдарна леринчу сахьтийн барам дешаран хьукмато билгалбо.

Класс	Мероприятие	Тема	Дешархоша кхочушдечу гуллакхийн коьртачу кепийн характеристикаш
I	Къамел	Сан дуьххьарлера киншкаш	Презентацига хьовсар. Къамелехь дакъалацар. Хаттаршна жьопаш далар. Темица догӀуш хаттарш дар. Хетарг довзийтар. Йеша киншка харжарх а, киншкица болх баран бакъонех а хаамаш бовзар. Йеша киншка харжар. Йовзаран Иалашонца киншкашка хьовсар.
I	Интегрированн и заняти-дезде	Ненан мотт	Къамелехь дакъалацар. Байташ йешар. Иллеш алар, эшарш лакхар. ХӀетал-металш дастар.
2	Киншкина реклама йаккхар	Суна дукхайеза киншка	Билгалйинчу темина киншкаш харжар. Билгалйина тема йийцаре йар. Текстан реклама хӀоттор. Хаттаршна жьопаш далар. Реклама йовзийтар. Хетарг довзийтар.
2	Виртуалан гездар	Нохчийн Республика – сан хьоме мохк	Презентацига хьовсар. Республикин гӀаланех а, бӀаьрла меттигех а болчу хаамашка ладогӀар. Къамелехь дакъалацар. Темица йогӀу говзарш йешар.
2	Проектан болх	Сан довзал	Проектан болх кхочушбархьама оьшуш йолу материлаш гул а йеш, кечйар. Билгалйинчу темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекхйаккхар а (куьйга йина киншка кечйар).
2	Йешархойн къовсадалар	Поэзин дезде	Байташ къастош а, дагахь а йешар. Литературин меттан кепаш ларйар. Хаттаршна жьопаш далар. Байташ йешаран мах хадор. ЖамӀаш дийцаре дар.
3	Ловзар	Туьйранийн турпалхойн парад (болам)	Ловзарехь дакъалаца. Педаккарш кхочушдар. Хаттаршна жьопаш далар. Хаттарш дар.

3	Виртуалан гездар	Киншкин истори	Кишкаш йовзар. Церан тайпанаш билгалдар. Йийцаре йар, хаттарш кечдар. Билгайинчу темин хьокъехь ойла йар.
3	Проектан болх	Суна дукхадезачу дийнатах безамца	Проектан болх кхочушбархьама оьшуш йолу материлаш гул а йеш, кечйар. Билгайинчу темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекхийаккхар а.
3	Йешначу говзарш тIехь жима спектакль	Довзий вай?	Говзарш йешар. Сурт гайтрахьама ролаш харжар. Театрализацина декорациш кечйар. Спектаклехь дакъалацар. Йийцаре йарехь дакъалацар.
	Жима-проект	Халкъан хьекъало боху	Проектан болх кхочушбархьама оьшуш йолу материлаш гул а йеш, кечйар. Билгайинчу темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекхийаккхар а.

4	Къамел	Хазалла хІун йу?	Къамелехь дакъалаца. Проблема хІоттийнчу хаттар тІехь ойла йан. Хетарг довзийта. Темина дийцар а, монолог а хІоттон (кхолла).
4	Викторина	Вай а, Іалам а	Викторинехь дакъалаца. Проблема хІоттийнчу хаттар тІехь ойла йан. Кхоллараллин кепара тІедахкарш кхочушдан. Хаттаршна жьопаш дала. Хетарг довзийта.
4	Къамел	Вайн къоман (халкъан) дезденош	Дезденойх лаьцначу хаамашка ладогІа. Къамелехь дакъалаца. Хаттаршна жьопаш дала. Хетарг довзийта.

Белхан программа кечйечу хенахь тематикин план хІотторехь тидаме эцна хила йеза дешаран-методически материалаш йолу (мультимедиа программаш, электронан Іаматаш а, задачникаш а, электронан библиотекаш, виртуалан лабораториш, ловзаран программаш, цифровой Іаморан ресурсийн колледиш) электронан (цифровой) Іаморан гІирсех пайдаэцаран таронаш, пайдаэцархойн тайп-тайпана тобанаш Іаморехь а, кхетош-кхиорехь а шайх пайдаоьцуш йолу а, электронан (цифровой) кепехь схьайелла а йолуш, ИКТ-н дидактикин таронаш кхочуш а йеш, шайн чулацам дешарх долчу низамца цхьаьнабогІуш а болуш.